

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

1. číslo / ročník XIII. / únor 2024 / cena 40 Kč

ALTERNATIVA PRO NĚMECKO?

Obsah

■ Úvodník

Čtyři mušketýři (*Tomáš Fošum*) 3

■ Česko

Česko se ocitá v oku cyklónu (*Karel Barták*) 4

Trhliny v pětikoalici (*Antonín Berdych*) 6

■ Střední Evropa

Národní suverenita a dvojí metr Viktora Orbána (*Jan Blažek*) 9

Rakousko čeká supervolební rok (*Miroslav Šepták*) 11

Stane se prezidentem premiérův podřízený, nebo demokrat? (*Marián Balázs*) 13

Auta a tepelná čerpadla. Slovensku zásadně chybějí inovativní firmy (*Filip Zelenka*) 15

Nová polská vláda musí hrát kličkovanou (*Michal Lebduska*) 17

Przemysław Czarnek – Kaczyńského trumfové eso? (*Wojciech Hofmański*) 19

Střední Evropa jako osud (*Jiří Januška*) 21

■ Rozhovor

Alternativa pro Německo často nedává logiku (*Tomáš Fošum*) 22

■ Kultura

Známa neznámá Zofia Nałkowska (*Táňa Matelová*) 25

Obrazy silných žen na stříbrném plátně (*Jan Gregor*) 27

Snaha o únik z mužského světa (*Matúš Guziar*) 29

■ Zraněná města

Sokolovsko: Letní pohádka II (*Martin Veselka*) 31

Demokratický střed

1/2024, vydáno v únoru 2024, ročník XIII.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Jan Blažek, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl,

Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, fotomontáž na úvodní straně: Demokratický střed, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

V polovině ledna se slovenský premiér Robert Fico vypravil do Budapešti, aby se setkal se svým maďarským kolegou Viktorom Orbánem. Navzdory zimnímu počasí byla atmosféra na schůzce vřelá. Její účastníky totiž řada věcí sbližuje. Třeba přístup k válce na Ukrajině, když na jedné straně zpochybňují suverenitu napadené země a na straně druhé vykazují zvláštní shovívavost vůči ruskému agresorovi. Oba také neskrývají autoritářské tendence, které se mimo jiné projevují ve vztahu k justici nebo médiím.

Kvůli svému chování se v Evropské unii ocitají v jisté izolaci. Někdo další by se jim tak do party hodil. Není překvapivé, že jejich tázavé pohledy míří do Prahy a Varšavy. „Budu vyvíjet tlak na českého premiéra, aby co nejdříve svolal setkání premiérů Visegrádské skupiny,“ pronesl poněkud zhrzeně po zmíněné návštěvě v Budapešti Robert Fico. Visegrádská čtyřka byla podle něj „úmyslně znefunkčena“. Z kontextu vyplynulo, že se jedná o spiknutí bruselských elit, které zpracovaly i Česko, jež v současnosti Visegrádu předsedá. Viktor Orbán to loni v červenci řekl přímočařeji: „Federalisté zaútočili na visegrádskou čtyřku a výsledek vidíme. Češi v podstatě přešli na stranu federalistů, Slovensko se potácí, jen Poláci a Maďari drží.“

Slovensko se dnes už evidentně nepotácí, protože se tam na podzim vrátil k moci Robert Fico. Naopak „na stranu federalistů“ přešlo Polsko, kde říjnové volby prohrála Orbánovi kdysi velmi blízká strana Právo a spravedlnost vedená Jarosławem Kaczyńským. Ta dlouho držela s maďarským vůdcem basu. Navenek se s ním rozšlehala až poté, co se po útoku Ruska na Ukrajinu v únoru 2022 stal falešným mírotvorcem.

V Polsku se ujala vlády koalice v čele s Donaldem Tuskiem, jenž se evidentně nemíní s politiky typu Orbána a Fica bratříčkovat. Snaží se obnovit fungování Výmarského trojúhelníku čili spolupráci s Německem a Francií. Mimochodem, ke vzniku tohoto formátu došlo ve stejné době jako v případě zrození Visegrádské skupiny, tedy v roce 1991.

Na zvratu v polské politice je pěkně vidět, jak jedno hlasování může podobou visegrádské spolupráce otřást. Ostatně, stalo se to hned v jejích počátcích, když se po parlamentních volbách v létě 1992 začalo rozpadat Československo. Na Slovensku usedl na trůn autoritářský premiér Vladimír Mečiar, za jehož panování se zastavilo smě-

řování země do NATO a EU. Na vládní úrovni se nescházel ani Visegrád. Nebyla to jenom Mečiarova vina. Novopečený český premiér Václav Klaus dával najevo, že coby údajný středoevropský ekonomický tygr nebudeme při integraci do západních struktur na naše „zaostalé“ partnery čekat. Mušketýrské heslo „jeden za všechny, všichni za jednoho“ mu bylo cizí.

Tehdejší český prezident Václav Havel se snažil visegrádskou spolupráci v alespoň nějaké formě udržet. Není divu, neboť ji společně se svým polským protějškem Lechem Wałęsą a maďarským premiérem Józsefem Antallm na maďarském hradě Visegrád slavnostně zahájil. Všichni tři bývali odpůrci komunistického režimu. I díky tomu dostala Visegrádská skupina do vínku lepší image, než má dnes.

Po několikaletém útlumu po roce 1992 se užití spolupráce na politické úrovni obnovila. Do hry se po Mečiarově pádu vrátilo Slovensko, z visegrádské trojky se stala čtyřka čili V4. Podobně jako v románu Alexandra Dumase *Tři mušketýři*, kteří nakonec také byli čtyři. V novém tisíciletí pak kooperace kvarteta zemí chvílemi vyloženě kvetla. Ne vždy ovšem přinášela čerstvé ovoce. Slovo Visegrád po roce 2015 zanechávalo zvláštní pachut. Pčinili se o to i někteří kontroverzní premiéři včetně našeho Andreje Babiše. Nicméně Visegrád dráždil především tím, že na rozdíl od svých počátků, kdy byl pro něco, tedy pro integraci s politickým Západem, se nyní stavěl hlavně proti. Nejviditelnější to bylo a je u otázky společného přístupu EU k migraci.

Kvůli rozdílnému postoji vlád k ruské agresii vůči Ukrajině upadla V4 na politické úrovni do hlubokého spánku. Zatímco Česko a Polsko se postavily na stranu napadané země, Slovensko se „potácí“ a o Orbánovi už byla řeč. I proto český premiér Petr Fiala v odpovědi na Ficovu budapeštskou výzvu prohlásil, že momentálně by jednání premiérského kvarteta žádné výsledky zřejmě nepřineslo.

Je to konec Visegrádu? Vrátime-li se k Dumasovým literárním hrdinům, v knize *Tři mušketýři po dvaceti letech* stojí někdejší přátelé d'Artagnan, Athos, Aramis a Porthos při povstání frondy proti sobě. Postupně se ale dokážou dát zase dohromady, byť už se nejedná o takové přátelství jako kdysi. Visegrádskou čtyřku čeká možná podobný osud.

Tomáš Fošum

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovným 300 Kč.

Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.

Česko se ocitá v oku cyklónu

Před dvaceti lety učinila Evropská unie historický krok, když se rozšířila o deset nových zemí. Provedla tedy takzvaný velký třesk. Nováčkové se však nestali jejími plnokrevnými členy okamžitě; některým to ještě potrvá. Také Česko našlo své místo v exkluzivním evropském klubu teprve nedávno, ačkoliv mu členství po celou dobu prospívalo. Nyní EU hrozí výrazný posun doprava. Jak by se za takové situace Praha zachovala?

Napřed jsme strašně chtěli „zpátky do Evropy“. Pak jsme začali mít pocit, že „ta Evropa“ o nás moc nestojí, protože si kladla podmínky a vymýšlela překážky. Tak jsme začali hrát nafrněné floutky, čímž jsme leckoho v Evropské unii rozladili. Když jsme po čtyřech letech intenzivního vyjednávání dodělali konečně všechny úkoly a vyjednali si na summitu v Kodani v prosinci 2002 podmínky členství, začali jsme okamžitě žehrat na to, jak jsme vyšli z maratónu jednání oškubání.

Dublin, 1. května 2004: premiéři a prezidentí patnácti stávajících a deseti vstupujících zemí se účastní jímavé a prosté ceremonie, která je patnáct let po pádu železné opony definitivní tečkou za studenou válkou a umělým rozdělením kontinentu. Jsme tam, zajisté máme radost,

Český premiér Petr Fiala (vlevo) se před začátkem Evropské rady vítá s francouzským prezidentem Emmanuelem Macronem.
Foto: Vlada.gov.cz

zároveň v nás však hlodá pochybnost, zda to nakonec muselo takto dopadnout. Vždyť jsme byli od počátku nejlepší, měli jsme přece v souladu s přáním někdejšího německého kancléře Helmuta Kohla vejít do vybraného klubu Evropské unie už dávno, před dvěma lety, a to ve společnosti Polska a Maďarska. Takhle se v desetihlavém zástupu tak nějak „rozpouštíme“.

O pět let později, v roce 2009, na nás připadne jako na druhou „novou“ zemi předsednictví v Radě EU. Ujímáme se ho s kostkou cukru na štítu, protože my se nejenže „nerozpustíme“, ale navíc to té Unii „osladíme“. Po pár měsících dopustíme, aby padla vláda. České předsednictví je v troskách. Jeho dojezd zachraňuje úřednický kabinet, a hlavně sekretariát Rady EU, který hraje prim při řízení evropských záležitostí pokaždé, když selže politická reprezentace toho kterého státu.

Proč drásat staré rány při výročí tak slavném? Protože jsme valnou část svého dvacetiletého působení v EU do

jisté míry promarnili. Protože jsme se stali z hlediska institucí EU a mnoha vlád nesrozumitelnou, divnou zemí, s níž se a priori nepočítá, která se drží nepochopitelně stranou. Buď remcá, nebo truceje. Nepatří ani do tvrdého jádra, jež usiluje o posouvání integrace vpřed a její prohlubování, ale ani mezi vyvrhele odvracející se od základních hodnot, jimiž se postupem času kvůli mocenské převaze populistů staly Maďarsko a (donedávna) Polsko.

Pro poslední roky toto postesknutí nad českým chováním k EU našťestí už neplatí. Při druhém půlročním předsednictví v roce 2022 se Česko v mimořádně obtížném zahraničněpolitickém i ekonomickém kontextu blýsklo nejen konstruktivním přístupem a vysokým nasazením, ale také schopností dosahovat užitečných kompromisů. Svědčí to o konečně hlubokém pochopení jak složitých témat, tak odstínů v názorech na ně a o umění je překonávat a sladovat. Naučili jsme se to. A ejhle, vidíme, že se s námi najednou počítá.

„Rozumíme mnohem více než před dvaceti lety tomu, že EU není ani dokonalá, ani to není nutné zlo. Že EU je taková, jakou si ji uděláme, a že my máme výraznou možnost do toho, jaká EU bude, zasahovat,“ shrnul dnešní český postoj střízlivě premiér Petr Fiala na lednové konferenci ke 20. výročí členství Česka v Unii. Sebekriticky připomněl, že „někteří představitelé českého státu se soustředili jen na to, aby nekonstruktivně blokovali všechny možné návrhy, což vedlo k tomu, že se ničeho podstatného nedařilo dosáhnout“.

Co z toho lidi mají?

Členství v EU pro nás při naší zeměpisné poloze znamená především zapojení do jejího jednotného vnitřního trhu. Pro ekonomiku založenou na průmyslové výrobě a na exportu je to naprosto klíčová skutečnost – naše výrobky soutěží za rovných podmínek o peněženky 450 milionů vesměs bohatých spotřebitelů. Jak ale ekonomické přínosy dvacetiletého členství vyčíslit? Nejpřesvědčivěji asi na růstu hrubého domácího produktu na hlavu, v paritě kupní síly; Česko se z 80 procent průměru EU zvedlo na dnešních 90 procent. Předběhli jsme Portugalsko, Řecko i Španělsko a dotahujeme se na Itálii. Zároveň ovšem vidíme, že Německo či Dánsko jsou stále daleko. I to, že jsme vzhledem k nejpříznivější startovní pozici ze všech nových zemí stoupali relativně pomalu. Taková Litva je dnes také na 90 procentech, ale začínala na 50.

Výhody zapojení do trhu EU ilustruje i bilance českého zahraničního obchodu. Zatímco na začátku tisíciletí představoval export zboží a služeb asi 50 procent našeho HDP, dnes to je 80 procent, přičemž jasně dominuje obchod v rámci EU. Společný trh nám tedy jasně prospívá, a to přesto, že skladba českého vývozu by měla být po dvou dekádách jiná. Tedy méně polotovarů a energeticky náročných jednoduchých výrobků a více sofistikovaného zboží s vysokou přidanou hodnotou.

Lidé mají členství v Unii ovšem spojené, často výlučně, s čerpáním z jejích fondů. Jakákoliv debata na téma EU se

ostatně dlouho omezovala právě na tento aspekt. Hodně inkoustu vyteklo do článků o tom, zda je to pro nás dobře nebo špatně, kolik peněz se rozkradlo, jak Unie vlastně podnítila korupci a proč u nás stojí kilometr dálnice víc než kdekoli jinde ve světě. Budiž tedy u příležitosti výročí aspoň řečeno, že Česko získalo z EU od okamžiku vstupu čistých 1,046 bilionu korun, což představuje skoro 50 procent všech veřejných investic za tu dobu.

Co se s těmito penězi stalo? Tak třeba díky nim vzniklo 459 kilometrů dálnic a silnic (tedy 22 kilometrů ročně), 697 kilometrů nových či renovovaných železničních tratí, 807 čistíček odpadních vod. Mohlo jich být víc? Určitě. Ale bez oněch peněz z kohezních fondů EU by nebylo skoro nebo vůbec nic. Vzpomeňme také na dotované programy ochrany životního prostředí (1200 nových chráněných území v programu Natura), zateplování budov, budování obnovitelných zdrojů energie, ale i projekty mířící do škol, univerzit, domovů pro seniory, nemocnic a tak dále. V rámci programu Erasmus za dvacet let vycestovalo studovat do jiné země EU přes 165 000 mladých lidí. Podle průzkumů označují tyto pobyty za rozhodnou a unikátní životní zkušenost. Nebýt stipendia z EU, většina z nich by zůstala sedět doma.

A teď rub této finanční záplavy, kterou EU provozuje proto, aby ekonomicky slabší země dotahovaly ty silnější, a vnitřní trh tudíž fungoval lépe a spravedlivěji. Ačkoliv na největší peníze by měly dosahovat – a formálně dosahují – nejchudší kraje v Česku, nůžky mezi nimi a těmi bohatými se dál rozevíraly. Může za to zřejmě přílišný důraz na infrastrukturu, tedy na „beton“, a nedostatek péče o projekty do „měkkých“ oblastí, jako jsou zdravotnictví, školství nebo sociální služby.

Peníze se čerpaly mnohdy na poslední chvíli a projekty se nezdíraly vybíraly ne podle kvality, ale protože byly zrovna po ruce. Soustředili jsme se na kohezní peníze (a zemědělské dotace) a pomíjeli jsme takzvané přímo řízené programy, do kterých přitom teče pětina unijního rozpočtu. Typickým příkladem je program Horizon; sice se snažíme, pokud však dosáhneme na peníze na vědu a výzkum, vynakládáme je neefektivně. Odtud jedna z příčin povzdechu, že místo inovativního tygra jsme pořád montovnou Evropy. České výdaje na vědu se sice blíží dvěma procentům HDP (v EU je průměr 2,3 procenta), ale vidět to není.

Hrozby na obzoru

Česká republika se jaksi více přimknula k EU v období dvou velkých a nečekaných krizí. I na převážně lhostejnou českou veřejnost udělalo dojem evropské rozhodnutí o společném nákupu vakcín proti covidu-19. Při pohledu zpět bylo klíčové nejen pro zastavení pandemie, ale hlavně pro férovou distribuci očkovacích látek. Situace byla taková, že si země EU zprvu nechtěly poskytovat ani hygienické roušky. Pokud by se vrhly každá na vlastní pěst do boje o vakcíny, bylo by bývalo veta nejen po principu solidarity a rovnoprávnosti, ale možná i po celé Unii. Česko si v této motanici počínalo střízlivě a racionálně.

Druhým klíčovým okamžikem byla zajisté ruská invaze na Ukrajinu před dvěma lety. K prahu EU se přiblížila velká konvenční válka, se kterou málokdo počítal. Bylo třeba reagovat rozhodně, nejen politicky a mocensky, ale také ekonomicky – odstříhnout se od ruských surovin, zavést tvrdé sankce, obstatit ruská aktiva a tak dále. Pochvalme se, že jsme od počátku patřili mezi ty státy, které nekompromisně prosazovaly tyto a další kroky. Mezi prvními jsme začali posílat na Ukrajinu těžké zbraně. Byli jsme u všech jednání a tlačili jsme věci kupředu, také proto, že jsme se chystali na předsednictví a pak jsme ho provozovali. Petr Fiala se vydal spolu s premiéry Polska a Slovinska jako první do napadeného Kyjeva. „Dokázali jsme, že se umíme správně zachovat v krizích, že jsme připraveni solidárně pomáhat slabším,“ připomněl na zmíněné lednové konferenci.

Obě tyto epizody ovšem posouvají evropskou integraci směrem, který Česká republika dlouhodobě nepodporovala. Jen si to shrňme: napřed společné pořízení vakcín, posléze společný nákup dělostřeleckých granátů pro Ukrajinu. Napřed fond obnovy (NextGenerationEU) za dva biliony eur, určený na obnovu ekonomik po pandemii a následně také na „zelenou transformaci“, a posléze očekávaná rozpočtová injekce 50 miliard eur pro ukrajinskou vládu na chod státu. Napřed udělení kandidátského statusu Ukrajině a vyhlášení startu vstupních rozhovorů s ní a Moldavskem, a posléze tlak na vnitřní reformy EU, zejména pak osekání práva veta při rozhodování v Radě EU. Aby Unie mohla fungovat o třiceti a více členech.

Správné cíle doprovázené nesprávnými podmínkami? Česko se díky své nové angažovanosti v unijních věcech ocitá v oku cyklónu. Evropa musí sjednotit a posílit svou obranu tváří v tvář Rusku, i kvůli vrávorající Americe. Má proto však zavádět integrovanou společnou obrannou

politiku? EU musí přijmout nové členy, také ty ze západního Balkánu. Měla by se ale kvůli tomu zbavit pravidla jednomyslnosti při rozhodování o věcech zahraniční a bezpečnostní politiky? Český prezident Petr Pavel otevřeně volá po debatě na toto téma, domácí politická garnitura na to však zjevně není připravena. Ještě ne.

V této pohyblivé krajině se celkem logicky vracíme k otázce, kterou jsme přitom jednou provždy vyřešili ve Smlouvě o přistoupení k EU stvrzené v referendu: Máme přijmout euro, nebo ne? Nikomu se do této debaty nechce. Výkop tedy opět provedl prezident Pavel, jenž se pro přijetí společné měny vyslovil v novoročním projevu. Za dvacet let se o euro nikdy tolik nemluvalo. Tahle vláda s ním podle všeho už nic neudělá, ale od okamžiku, kdy budeme (zřejmě během letoška) plnit maastrihtská kritéria, se nevyhneme ani debatě, ani rozhodnutí. Byznys má ostatně jasno už dnes. Prezident Svazu průmyslu a dopravy Jan Rafaj na zmíněné konferenci řekl: „Musíme dobudovat infrastrukturu. Budeme si na to muset půjčit. To je daleko výhodnější v eurozóně. Přijměme tedy euro.“

Poslední poznámka: Je dost dobře možné, že v červnových volbách do Evropského parlamentu bude slavit triumf krajní pravice. Představitelé euroskeptických, xenofobních a národoveckých stran se mohou postupně dostat k moci v řadě západoevropských zemí. Takových politiků, jako je maďarský premiér Viktor Orbán, může být za pár let kolem stolu Evropské rady několik. Vnitřní debatu v EU by to zásadním způsobem proměnilo. Pro EU by to znamenalo životně důležitý střet. Pokud k němu dojde, přejme si, aby Česko po tolika letech váhání stálo tentokrát čitelně a odhodlaně na své, tedy na evropské straně.

Karel Barták

Trhliny v pětikoalici

Jednou ze silných stránek současné české vládní koalice byla její vnější jednota. V porovnání s tím, jak v tomto ohledu tragicky fungovaly vlády minulé, se z veřejného prostoru prakticky vytratily navenek ventilované spory. Tedy do nedávna. Posledních pár měsíců se média i sociální sítě plní diskusemi, vzájemnými spory a útoky. Proč se tak děje? Může to některé z koaličních stran skutečně prospět?

Dosavadní klid neznamenal, že spory uvnitř vlády neexistovaly, právě naopak. Koalice pěti stran pokrývá velmi široké spektrum. Hodnotově se rozpíná od silně konzervativní KDU-ČSL až po nejliberálnější Piráty. V ekonomické rovině se velmi liší přístup Starostů a nezávislých (STAN) a Pirátů od formálně pravicových stran, jako jsou ODS a TOP 09. Politicky nejpřirozenějším kompromisem by v tomto případě byla nečinnost, kterou Česko zažilo třeba za vlády Bohuslava Sobotky (ČSSD). Tváří v tvář současným fiskálním potížím i vnějším podnětům ale není možná. Pě-

tikoalice však překvapivě zvládla i projednání konsolidačního balíku, který změnil přes padesát zákonů. I když byl z mnoha směrů kritizován, svůj účel – alespoň částečně – splnil. Skutečné konflikty uvnitř vládního tábora vyvolaly až věci politicky důležitější, než je vládnutí samo: volební preference a budoucnost jednotlivých stran. Blíží se totiž červnové hlasování do Evropského parlamentu a podzimní volby do krajských samospráv a části Senátu.

Důvod koaličních sporů tedy není věcný, je existenční. Proto není náhoda, že se často projevuje v tématech s okra-

Trio ministrů za hnutí STAN přichází na vládu. V čele Vít Rakušan, za ním Jozef Síkela a úplně vzadu Mikuláš Bek.

Foto: Vlada.gov.pl

jovým faktickým významem, která ale mají silný hodnotový potenciál. Jde o klasické, nepřesně nazývané „kulturní války“, jež známe především z USA. Bojuje se v nich o témata, do nichž si obě strany souběžně projektují obavy vlastních voličů, často uměle vytvořené, a svou potřebu působit jako konatel dobra.

Předmětem českých kulturních válek se staly dvě záležitosti: ratifikace Istanbulské úmluvy (IU) a iniciativa Manželství pro všechny. Ponechme nyní stranou obsah obou návrhů, neřešme ani postoj k nim. Pro účely textu je pozoruhodný přístup vládních politiků. Na straně podporovatelů stáli STAN, TOP 09 a Piráti, lidovci byli proti. Výsledkem byly střety, které svou intenzitou zdaleka přesahovaly reálný význam obou návrhů. A občanští demokraté na nich úplně shořeli, neboť někteří byli hlasitě pro (zejména u IU), jiní pro změnu hlasitě proti. Tento postoj dává straně stoprocentní jistotu, že se jí sníží počet voličů.

Odpůrci, kteří vedou boj z důvodu vlastní popularity, by totiž měli vědět, že politicky nejprospěšnějším přístupem je oba návrhy v tichosti schválit – stejně jako u jiných podobných kroků v minulosti by téma okamžitě zmizelo. „Tradiční hodnoty“ na bojišti českých kulturních válek možná přinášejí okamžitou podporu, zájem a viditelnost,

jak ale ukazuje osud KDU-ČSL, jde o velmi dočasný úspěch. Nicméně tyto spory hlavním problémem vlády nejsou, štěpit se začala z jiných důvodů.

Nedobrovolný komparz

Nejhlasitějším rebelem v rámci koalice se stalo hnutí STAN. Doprovází ho už delší čas série problémů. V jeho středu vypukl doposud největší korupčně kriminální skandál tohoto volebního období, kauza Dozimetr. Ta stála křeslo ministra školství Petra Gazdíka a je neustále připomínána předsedou opozičního hnutí ANO Andrejem Babišem. Starostové se navíc nemohou pochlubit žádným zásadním úspěchem, který by jako svůj dokázali vlastním voličům prodat. Jejich ministry doprovázejí spíše drobné neúspěchy a hnutí STAN se ocitlo v permanentní defenzivě.

Letos se ale pokusili situaci změnit. V lednu zveřejnil předseda STAN Vít Rakušan provokativní klip, v němž kritizoval výkony vlády a narážel na premiéra Petra Fialu (ODS). Sklidil za to negativní reakce od koaličních partnerů i od části veřejnosti. Na video ovšem navázal sérií výjezdů do regionů, v nichž má dominantní postavení opozice, aby s místními „bez cenzury“ diskutoval. Pomiňme ironii, že jako ministr vnitra připouští existenci jakékoliv cenzury; debaty samotné měly solidní sledovanost i ohlas. Smyslem kampaně je ovšem zjevně ukázat odvahu před vlastními voliči, nikoliv přesvědčit samotné kritiky vlády. Ti v ní

slouží jako nedobrovolný komparz. Jde o snahu udržet si vlastní příznivce, popřípadě je získat od jiných vládních stran. Tak to partneři STAN i chápou, a rozhodně to nevitají.

Další spornou iniciativou je nastolení tématu jednotné evropské měny. Starostové využili novoročního projevu prezidenta Petra Pavla, který se vyslovil pro přijetí eura, a razantně vrátili toto téma do veřejné debaty. Hádky a napadání na sebe nenechaly dlouho čekat. Počátkem února pak jmenoval ministr pro evropské záležitosti Martin Dvořák (STAN) svého zmocněnce pro přijetí eura. To vyvolalo v koalici další bouři. Následovalo smířčí řízení a kritika STAN od všech zbývajících vládních stran. Jejich prudké reakce naznačují, že to, co vidíme, je pouhou špičkou ledovce vztahů uvnitř koalice.

Spory rozhodně neustanou. STAN nominovalo do čela své kandidátky do Evropského parlamentu Danuši Nerudovou, bývalou kandidátku na prezidenta. Ta se účastnila debaty o euru a profiluje se i na dalších chybách současné vlády. Jako „nezávislá osobnost“ nenapojená na Fialův kabinet bezesporu pomůže příkopy mezi STAN a ostatními dále prohloubit.

Bez vlajkové lodi

Rovněž pirátští ministři jsou ve vládě ve značné defenzívě. I když strana nemá žádné korupční kauzy, při její přirozené otevřenosti ji dokážou oslabit i jinak epizodní aféry jejích členů. Hlavní problém ale má ve výkonu svého podílu na moci. Nejviditelnějším politikem Pirátů je ministr zahraničí Jan Lipavský, nicméně jeho kroky se s jádrem pirátských voličů spíše míjejí.

Počátek letošního roku se nesl ve znamení neúspěšných startů nových digitálních systémů. Problémy se částečně daří řešit, podstatný je ale obraz celé digitální agendy. A ten je tak slabý, že jej kritizuje nejen opozice, ale i soukromý sektor; přidávají se občas také vládní politici. Posílení elektronizace státních služeb byla vlajková loď, kterou Pirátům přisuzovali jak jejich voliči, tak veřejnost obecně. Po dvou letech u moci se ale fakticky mnoho nezměnilo – a nové iniciativy spíše budí rozpaky. Navzdory slabému výsledku si Piráti drží solidní preference okolo deseti procent, což lze připsat gravitačnímu efektu jediné liberální a navenek alespoň trochu fungující politické strany této části spektra. Možná to je jeden z důvodů, proč jejich vedení do koaličních sporů příliš aktivně nevstupuje.

To ovšem více než dostatečně kompenzují tři pirátští europoslanci. Od počátku nesouhlasili s účastí své strany ve vládě a po celou dobu existence koalice ji systematicky kritizují. Jejich kritika (zejména ODS) je v současnosti zcela otevřená. Ani tento postoj stabilitě vlády nepřispívá.

Pořád spolu

Naopak jistým stabilizujícím faktorem je fakt, že se triu ODS, TOP 09 a KDU-ČSL stále daří udržet pohromadě volební koalici SPOLU. Největší podíl na její jednotě mají preference dvou menších subjektů. TOP 09 se dlouhodo-

bě drží okolo šesti procent, což je nebezpečně blízko likvidační hranice. A lidovci definitivně klesli do pásma dvou až tří procent, což jejich samostatnou kandidaturu vylučuje.

Proto jsou spory mezi jednotlivými stranami relativně mírné. TOP 09 čelila největšímu riziku – vzpouře vlastního zakladatele Miroslava Kalouska. Po mnoha měsících otevřené kritiky vlády usiloval o formálně nevolitelné místo na kandidátce do Evropského parlamentu. Vzhledem k vysoké šanci na preferenční skok by to ale znamenalo porušení dohody o celé kandidátce SPOLU. Když věc řešilo vedení topky, v podstatě rozhodovalo o další spolupráci s ODS a lidovci. Není překvapením, že se Kalousek na kandidátce nakonec neobjevil. I angažmá v podpoře eura bylo ze strany TOP 09 relativně krotké.

Pád preferencí KDU-ČSL hluboko pod pět procent je nebyvalý. Hlavním terčem kritiky se logicky stal předseda Marian Jurečka. Boj o osud strany ale probíhá tradičně – tedy uvnitř a potichu. Už pouhý fakt, že se o výměně veřejně mluví, dává najevo, v jak velké krizi KDU-ČSL je. Výsledek vnitřní debaty byl takový, že Jurečka povede stranu až do podzimních krajských a senátních voleb. Pokud neuspěje, nebude prý funkci obhajovat. A to naznačuje, že většina ve vedení lidovců nechce dát novému předsedovi do vínku očekávaný volební debakl. Popřípadě to, že novým lídrem bude jeden z kandidátů v krajských volbách a je nutné ho v klání nejprve otestovat. Řadoví politici strany se i přes vnitřní krizi zapojují do veřejných debat o fungování pětkoalice. Tu tím ale oslabují daleko méně, než nakolik jí škodí dosavadní prosazování tradičních lidoveckých témat.

Zajímavou situaci zažívá i nejsilnější vládní strana, ODS. V diskusích v koalici je většinou ve značně pasivní roli, což plyne z její pozice v čele vlády. Angažmá na obou stranách fronty v kulturních válkách i indiferentní postoj k přijetí eura ovšem stranu poškozují. Stává se pro mnoho voličů nečitelnou. A snaha spory mírnit je z obecného hlediska správná a jediná možná, politicky ale příliš podpory nezíská. Větší rozhodnost a odvaha část názorového spektra utlumit by bezesporu straně pomohly. Je však otázkou, zda je to v současné situaci reálné.

Doposud zde nepadlo mnoho o roli opozice. Koaličních sporů zatím příliš nevyužívá, je to však jen otázkou času. Více než dva roky od voleb se hnutí ANO soustředilo na útoky na vládu jako celek, diferencovaný přístup k různým stranám koalice je v tuto chvíli nemožný. Nelze souběžně napadat všechny, a přitom se s některým ze subjektů ad hoc spojovat. A příkopy mezi vládou a čím dál více antisystémovou opozicí jsou natolik hluboké, že jejich překročení se zdá být nereálné.

Z vnějšího pohledu je v tuto chvíli čím dál jasnější, že ANO jako hlavní opoziční síla rezignuje na představu budoucí spolupráce s jednou ze stran stávající pětkoalice. Postupná radikalizace postojů zástupců Babišova hnutí – zejména v zahraničněpolitických tématech – naznačuje možnost jeho povolební dohody s SPD. A to je scénář natolik černý, že by mohl zpětně zapůsobit jak na politiky, tak i voliče současné vlády.

Antonín Berdych

Národní suverenity a dvojí metr Viktora Orbána

Loni v prosinci schválil maďarský parlament takzvaný zákon na ochranu národní suverenity, který podle Evropské komise porušuje právo Evropské unie. Vládní strana Fidesz tvrdí, že potřebuje více chránit Maďary před zahraničními vlivy na domácí politiku. Vliv na vnitřní politiku okolních zemí přitom maďarský premiér Viktor Orbán sám s oblibou vykonává. Podívejme se, jak a kde.

Výše zmíněným kontroverzním zákonem se zřizuje nový úřad, který má zamezit, aby ze zahraničí plynuly finance maďarským politickým nadacím či individuálním opozičním politikům. Tedy zkrátka aktérům, kteří nejsou pod přímou kontrolou vlády a mohou si dovolit mít odlišný názor. Odpůrci zákona tvrdí, že se jedná o další z dlouhé řady opatření proti oponentům Orbánovy vlády, kteří už teď mají ztížený přístup k domácímu financování. Vláda argumentuje snahou bránit se vnějšzímu vměšování do politického života či ovlivňování maďarských voleb. Veřejnosti sugeruje dojem, že zahraniční financování nutně znamená politický diktát zvenčí. „Kdo platí účet, vybírá muziku,“ je okřídlená fráze, která opanovala maďarský veřejný prostor skrze vládě příznivě nakloněná média.

Ponechme nyní stranou, že dokud byl Orbánův Fidesz v opozici, sám nad zahraniční finanční podporou rozhodně neohrnoval nos a vděčně přijímal peníze od německých politických nadací napojených na křesťanskodemokratické strany CDU a CSU. Závažnější je, že co příslušníci maďarské politické a hospodářské elity dnes doma chápou jako ohrožování národní suverenity, o to se sami pokoušejí v řadě evropských zemí.

Účty a muzika

Aby bylo jasno – teď nemluvíme o slovní podpoře vybraným politickým stranám a kandidátům, jako jsou například Směr premiéra Roberta Fica na Slovensku, Donald Trump v USA či české hnutí ANO vedené Andrejem Babišem. Nemluvíme o tom, že Orbán vystupuje v kampaních spřízněných subjektů a že doporučuje voličům v cizích státech, koho volit. Jde o to, že z Maďarska do zahraničí skutečně tečou finance na podporu politických ambicí osobností, které Orbán považuje za své spojence, a to už řadu let. Podle maďarských opozičních médií Viktor Orbán či s ním spojovaní aktéři „platí účty“ kromě už zmínovaného Slovenska také například v Polsku, Slovinsku, Bosně a Hercegovině, Severní Makedonii. A pro mnohé poněkud překvapivě i ve Francii.

Začněme třeba právě v posledně jmenované zemi. Když loni podávala majetkové příznání Marine Le Pen, krajně pravicová politička a příznivkyně ruského prezidenta Vladimira Putina, ukázalo se, že svoji předložskou prezidentskou kampaň financovala mimo jiné půjčkou ve výši deseti

miliónů eur od maďarské banky MKB. Ta patří Orbánovu příteli z dětství a jednomu z nejbohatších Maďarů Lórinčí Mészárosovi. Ten začínal politickou kariéru jako starosta vsi, odkud Orbán pochází. Podnikal nejprve jako instalatér, do Orbánova nástupu k moci nepříliš úspěšně. Po roce 2010 ale jako zázrakem zbohatl a dnes má majetkové podíly v klíčových odvětvích maďarského hospodářství. Představa, že by jeho banka půjčovala do zahraničí peníze na politickou kampaň bez posvěcení z nejvyšších míst, je proto absurdní.

Marine Le Pen navzdory maďarským a ruským penězům na kampaň opět podlehla ve druhém kole stávajícímu prezidentovi Emmanuelu Macronovi. Z politiky ale neodchází, v příštích volbách hodlá znovu kandidovat a podle průzkumů nebude bez šance. Viktor Orbán a lidé z jeho okolí tak budou mít další příležitost si na ni vsadit, ve Francii totiž žádná obdoba maďarského zákona na ochranu národní suverenity v platnosti není. A pro srovnání – částka deseti miliónů eur zhruba odpovídá čtyřem miliardám maďarských forintů, což je podle nezávislého maďarského informačního serveru *Telex* souhrn veškeré finanční podpory, jíž se ze zahraničí dostalo maďarským opozičním kandidátům v parlamentních volbách před dvěma lety.

Čestné zacházení

Zatímco angažovanost Maďarska ve francouzské vnitřní politice je spíše novinkou, země západního Balkánu jsou dlouhodobě oblastí přednostního politického zájmu Budapešti. A tomu odpovídá i míra snah Orbánových vlád o usměrnění vnitropolitického vývoje v nich.

Možná si ještě někteří vzpomenou na Nikolu Gruevského, premiéra Severní Makedonie z let 2006–2016. Ve své době patřil mezi nejbližší Orbánovy spojence a vyznavatele jeho doktríny iliberální demokracie a centralizace politické a hospodářské moci ve státě. Maďarští investoři v době jeho vlády mohutně nakupovali makedonská média, která potom šla jednoznačně na ruku Gruevského straně Vnitřní makedonská revoluční organizace – Demokratická strana makedonské národní jednoty (VMRO-DPMNE).

Navzdory vši Orbánově podpoře ale Gruevského éra po deseti letech skončila výhrou opozice ve volbách roku

„Tak domluveno, Viktor.“ Janez Janša (vlevo) a Viktor Orbán.
Foto: Wikimedia Commons/European People's Party

2016. Iliberální politik záhy poté čelil obviněním z korupce a zneužívání moci, v roce 2018 potom s pomocí maďarských orgánů utekl za přítelem Viktorem do Budapešti a požádal tam o azyl. Makedonskými soudy tedy mohl být odsouzen pouze v nepřítomnosti a k výkonu trestu nikdy nenastoupil. „Se spojenci má člověk zacházet čestně,“ zhodnotil tehdy premiér Orbán, proč jeho vláda zmařila volný průběh spravedlnosti v balkánské zemi.

Zůstaňme ale ještě chvíli na jihu Evropy a v roce 2018. Ve Slovinsku tehdy padla vláda, což nabídllo příležitost dalšímu Orbánovu spojenci, opozičnímu lídrovi Janezi Janšovi ze Slovinské demokratické strany (SDS). Chtěl rozjet velkou mediální kampaň v Orbánově stylu. Koneckonců straně SDS příznivě nakloněná média byla už v té době v rukou maďarských investorů a proslula titulními stranami, které inspiraci Budapešti nemohly zapřít: *George Soros – obraz zla* či *S migranty do Evropy přichází kultura násilí*. Ovšem právě tato média byla v kritický okamžik v mizerné hospodářské kondici. Nebylo ani na výplaty novinářům, z investorského hlediska šlo o debakl. Maďarští majitelé byli ale během pár dnů schopni zvýšit základní kapitál svých firem o milion eur, bankrot odvrátili a v kampani

pak podpořili Janšu. Ten volby vyhrál, jen zpočátku nedokázal sestavit vládu.

Celou záležitost prověřovalo slovinské ministerstvo financí a věnovali se mu i investigativní novináři. Ukázalo se, že prostřednictvím osoby Pétera Schatze, někdejšího obchodního ředitele maďarského státního mediálního kolosu *MTVA*, vlastně do slovinských médií mohutně investoval maďarský stát. Po prohře SDS v parlamentních volbách roku 2022 maďarští majitelé či bílí koně ze slovinských médií vycouvali. Parlament v Lublani ale přesto nařídil prověrku jejich investic, která stále probíhá.

Démoni a videa

Zatímco Gruevského a Janšův příběh patří minulosti, další balkánský příjemce Orbánovy pomoci je stále u moci a skončit se jen tak nechystá. Je to Milorad Dodik, politik z Bosny a Hercegoviny a prezident tamní Republiky srbské. Podporovatel Putinovy agrese na Ukrajině a zastánce rozpadu Bosny a Hercegoviny podle etnického klíče. Chce revizi daytonské mírové smlouvy, jež ukončila bosenskou válku v roce 1995, a otevřeně si pohrává s démony nacionalismu, kteří v devadesátých letech minulého století v zemi způsobili krveprolití a etnické čistky.

U nás se o tom moc neví, ale Republika srbská v loňském roce hrozil de facto bankrot, neboť nebyla schopna refinancovat svůj dluh na finančních trzích. Z nesnáží jí

nakonec dokázala pomoc státní maďarská banka Eximbank, která jí půjčila 110 milionů euro (asi 2,8 miliardy českých korun) na velice výhodný úrok pět procent. Prezidentu Dodikovi tak zásah maďarské státní instituce umožnil politicky přežít a nadále volat po osamostatnění srbských ozbrojených sil v Bosně a oslabování kompetencí centrální vlády v Sarajevu.

To všechno se stalo přibližně v době, kdy generální tajemník NATO Jens Stoltenberg varoval před rostoucím vlivem Kremlu na tuto křehkou balkánskou zemi a před nebezpečím silícího separatismu tamních Srbů. A zároveň v době, kdy maďarský státní dluh a finanční náročnost jeho obsluhy rostou do nebes. Státní Eximbank tak zřejmě půjčila Dodikovi peníze za výhodnějších podmínek, než za jakých si Orbánova vláda paralelně půjčovala na světových trzích. Tvzení šéfa kanceláře maďarského předsedy vlády Gergelye Gulyáse, že bosenská půjčka je dobrou investicí, proto nepůsobí přesvědčivě. Alespoň z obchodního hlediska.

Přehled Orbánových spanilých jízd po evropské politické krajině zakončíme v Polsku. Strana Právo a spravedlnost (PiS) a její zakladatel Jarosław Kaczyński patřili dlouhá léta mezi Orbánovy přátele z nejoddanějších. Odlišné postoje k Putinově agresi na Ukrajině sice mezi spojence na nějakou dobu vrazily klín, ale ne na věky. S blížícími se parlamentními volbami u našich severních sousedů loni

na podzim Kaczyńského zápal pro pomoc napadené Ukrajině polevoval, naopak sílily jeho slovní útoky na Evropskou unii. Viktor Orbán se rozhodl na někdejší rozepře zapomenout a ke znovunalezenému příteli vyslal před volbami na pomoc své experty na vedení kampaně.

Širší volební štáb ani maďarská inspirace nakonec k celkovému úspěchu nevedly. PiS sice volby vyhrálo, vládne ale sjednocená bývalá opozice. V Polsku nezapůsobil ani z Maďarska známý nápad spojit volby s mobilizačním referendem na téma migrace, ani demonizace vůdčí postavy opozice Donalda Tuska. A nakonec se účelem minula i krátká videa s protiimigrantskou tematikou, která podle polského časopisu *Tygodnik Powszechny* financovala maďarská vláda, a jejichž stopy prý vedou přímo do premiérového kabinetu.

Viktor Orbán sice ani ve Francii, ani v Polsku nakonec „nevybral muziku“, ale snažil se a jistě se o to pokusí i do budoucna. I jeho investice do politiků v jihovýchodní Evropě se v dlouhodobém výhledu setkávají pouze se střídavými úspěchy a jejich dopad je menší, než asi sám čekal. Jedna věc je ale jistá. Jestli maďarská vláda naříká nad zahraničním vměšováním a zpřísňuje kvůli tomu domácí legislativu, potom svoje vlastní počínání v zahraničí poměřuje zcela odlišným metrem.

Jan Blažek

Rakousko čeká supervolební rok

K dramatické zápletce se schyluje v Rakousku. Stát pod Alpami se chystá na důležité volby. Jaké jsou výhledy třech hlavních aspirantů na vítězství?

Hlavní cíl všech rakouských politických stran tkví ve snaze uspět v letošních parlamentních volbách. Momentálně není úplně jasné, kdy proběhnou. Buď v řádném termínu, tedy poslední zářijový týden, nebo se budou konat dříve. Jedna z možných kuloárně diskutovaných variant spočívá v jejich spojení s červnovými volbami do Evropského parlamentu.

Zastánci této myšlenky argumentují podstatným snížením nákladů na volební klání. Odpůrci se naopak obávají, aby aktuální preference rakouských obyvatel neurčily složení nejdůležitějšího domácího zákonodárského orgánu i zástupců alpského státu v Evropském parlamentu.

Ať už se půjde volit v červnu nebo v září, karty jsou rozdány následovně. Představitelé Svobodné strany Rakouska (FPÖ) by nejraději vybědli voliče k urnám co nejdříve. Podle dlouhodobých průzkumů veřejného mínění patří k nejžhavějším aspirantům na vítězství. Těží z matného výkonu současné vlády pod vedením lidovce Karla Nehammera. Převážnou většinu rakouských obyvatel trápí růst cen potravin, elektřiny, plynu, nájmu i pokles všeobecné-

ho pocitu bezpečí ve veřejném prostoru. Kancléř a vláda zatím tápou. Hovoří o účinné podpoře všech řádných a pracujících občanů, nicméně se spíše jedná o dílčí opatření s nejasnými důsledky.

Modří už vědí?

Ze stínu vládního přešlapování neúčinněji vystupují právě Svobodní. Namísto „ekoterorismu“ a „poklonkování“ Evropské unii avizují nulovou toleranci k migraci a suverénní vnitřní a zahraniční politiku, kde budou hrát prioritní roli zájmy Rakušanů. Navíc předseda FPÖ Herbert Kickl má dlouholeté zkušenosti s předvolební kampaní sahající až do 90. let minulého století. Mohl se učit z chyb svého slavnějšího předchůdce, někdejšího korutanského hejtmana Jörga Haidera.

Strana působí navenek jednotně a Kickl dbá na to, aby nějaký skandál nezabránil zápisu do učebnic dějepisu. Svobodní totiž nikdy v rakouské historii nevyhráli celostátní hlasování. Mnoho politologů a žurnalistů přitom

zapomíná, že již v roce 2017 měli našlápnuto k vítězství v parlamentních volbách. Sny o „modrém“ vítězství tehdy přezkoušela mladá naděje Rakouské lidové strany (ÖVP) – Sebastian Kurz. Dnes však hlavní konkurenti Svobodných, lidovci a sociální demokraté, nemají žádné podobné eso v rukávu.

Sociální demokracie (SPÖ) věří, že jí nový kormidelník Andreas Babler pomůže z krize. Obdivovatel Karla Marxe je ovšem pro středové voliče nepřijatelný kvůli příliš levicovým názorům. Navíc musí čelit konkurenci, se kterou se nepříteli počítalo. S důrazem na sociální témata bodovali v nedávné minulosti velmi výrazně komunisté. V regionálních metropolích Štýrském Hradci a Salcburku uspěli voláním po dostupném bydlení nebo reformě péče o starší a hendikepované spoluobčany.

Kromě toho nedávno ohlásil kandidaturu do Národní rady též rocker Dominik Wlazny známý také jako Marco Pogo. Před dvěma lety získal v prezidentských volbách 8,3 procenta odevzdaných hlasů. S důrazem na občanskou participaci a rovné příležitosti má značný potenciál oslovit především mladší městské voliče.

Čekání na zázrak

Lidovci (ÖVP) mohou hrát v nadcházejících volbách důstojnou roli za předpokladu radikálních a okamžitých změn. Proč státní sekretářka pro mládež ani ne třicetiletá Claudia Plakolm nevstoupí na tenký led a nepřevezme kormidlo utržené strany? Recept uzdravení, který fungo-

Herbert Kickl chce přepsat dějiny a zvítězit se Svobodnými v celostátních volbách.

Foto: Miroslav Šepták

val s Kurzem, by mohl opět uspět. Bohužel pro lidovce, Claudia není Sebastian.

ÖVP žije v iluzorní představě, že přijde bod zlomu. Nejpozději po červnových volbách do Evropského parlamentu vzplane uvnitř lidové strany diskuse o tom, kdo nahradí Karla Nehammera v jejím čele. Dnešní kancléř nemá lehkou pozici; navazuje na velmi úspěšnou éru svého předchůdce Sebastiana Kurze. Ten dokázal téměř maximalizovat voličskou podporu, když například v posledních eurovolbách před pěti lety získala ÖVP 34,6 procenta hlasů. Z dnešního pohledu se jedná o nedostížitou metu. Lidovci směřují k historicky nejhoršímu výsledku a k nehlubší krizi srovnatelné se 70. léty minulého století. Tehdy pustili kancléřskou funkci socialistovi Bruno Kreiskému. Získali ji zpět až v roce 2002!

Klíč k úspěchu je zdánlivě jednoduchý. V nadcházejících volbách ho bude slavit ten, kdo předloží důvěryhodný a srozumitelný koncept, jak zvládat růst nákladů běžného života, a předepíše recept na obavy o energetickou bezpečnost nebo z opakované zdravotní pandemie. Bude rozhodovat autentičnost, důvěryhodnost, názorová stálost a pevné nervy jednotlivých lídrů. Jisté je jedno. Někteří z aktérů současné rakouské politiky budou na konci roku minulostí a jiní mohou vystoupit na pomyslné výsluní.

Miroslav Šepták

Stane se prezidentem premiérův podřízený, nebo demokrat?

Dvojici favoritů v jarních slovenských prezidentských volbách již dlouho tvoří předseda vládní strany Hlas Peter Pellegrini a diplomat Ivan Korčok. Bude to výběr mezi dvěma světy. Buď premiér a šéf strany Směr Robert Fico ovládne celý stát, nebo bude mít Slovensko prezidenta s prozápadní a demokratickou orientací, který bude protiváhou Ficova kabinetu.

Před parlamentními volbami 2023 Peter Pellegrini ubezpečoval příznivce Směru, že neuvažuje o vládě s Progresivním Slovenskem a Svobodou a solidaritou (SaS). Zároveň však lidé kolem jeho strany Hlas voličům dnes opozičních subjektů naznačovali, že to tak být nakonec nemusí. Že se Pellegrini od svého bývalého stranického šéfa Roberta Fica už hodně vzdálil. Například předseda neparlamentní strany Dobrá volba Tomáš Drucker, který dlouhodobě jednal s Hlasem o možné povolební spolupráci, řekl, že „Fico představuje extrém, ale Pellegrini není Směrem dva“. Podobně i někdejší ideolog Směru Boris Zala prohlásil, že „Pellegrini udělá vše proto, aby se Směrem do vlády jít nemusel“. Podobných signálů bylo více.

Těžko říci, zda to byla licoměrnost, politický plán, anebo naopak důkaz o absenci jakékoliv strategie. Pravda je, že Pellegrini a jeho strana se od této dvojí hry nedistancovali. Hlas volby nevyhrál, ale mnozí i po zveřejnění jejich výsledků věřili, že Pellegrini využije příležitosti a definitivně se odtrhne od extremisty a politického bitkaře Fica. A upřednostní vládu s demokratickými a prozápadními stranami. Realita však potvrdila, že se Pellegrini ani oligarchické pozadí Hlasu od Směru nevzdálili.

Ivan Korčok byl ministrem zahraničí ve vládách Igora Matoviče a Eduarda Hegera.

Foto: Wikimedia Commons/Arno Mikkor (EU2017EE)

Toto je důležité si připomenout i před blížícími se prezidentskými volbami. Také nyní hraje Peter Pellegrini dvojí hru s cílem zmást prodemokratického a prozápadního voliče. Příznivcům vládních stran naznačuje, že jsou s Ficem sehraná dvojice garantující funkční stabilitu. Voličům opozičních stran zase dává najevo, že v prezidentské funkci nebude Ficovým slouhou, ale bude samostatný a zajistí potřebný klid. Hodlá takto získat přízeň i mimo elektorát Směru a Hlasu. Nic jiného mu vlastně nezbyvá, protože volby hlavy státu v letech 2014 a 2019 ukázaly, že podporovatelé Směru a jemu blízkých uskupení nestačí v souboji s mobilizací občanské společnosti a demokratických voličů.

Zatímco se Peter Pellegrini snaží právě demokratického voliče zmást, jeho hlavní vyzývatel Ivan Korčok správně upozorňuje, že v případě Pellegriniho vítězství Robert Fico ovládne celý stát. „Půjde o to, zda v prezidentském úřadě bude asistent předsedy vlády, nebo někdo, kdo bude schopen se jasně postavit proti věcem, které nejsou v pořádku,“ prohlásil nedávno Korčok.

Matení spoluobčanů

Pellegrini nebojuje o hlasy demokratických a prozápadních Slováků otevřeně. To by mu mohlo způsobit problémy ve vlastním táboře. Stačí, když bude navozovat falešný dojem, klamat tělem a hrát onu dvojí hru. V tom mu i mediálně znovu pomohou lidi z prostředí Hlasu, kteří budou vysílat matoucí signály k opozičním voličům. Primárním záměrem není získat jejich hlasy (byl by to vítaný bonus), ale oslabit mobilizaci občanské společnosti a voličů, které Ivan Korčok potřebuje.

Proto je nutné opakovaně připomínat, že tato Pellegriniho hra je falešná. A že dosud se nikdy Ficovi doopravdy nevzepřel, nedistancoval se od něj. Při založení Hlasu šlo čistě o pud sebezáchovy v čase, kdy se zdálo, že se Směr nenávratně propadá.

Je zajímavé, že podobné matoucí kroky Pellegrini činí i vůči členům a příznivcům své vlastní strany. Před časem se začaly objevovat komentáře, že v případě jeho vítězství půjde o konec Hlasu, protože ten splyne se Směrem. A to proto, že už nebude mít důvod k samostatné existenci. A ani volič nebude mít motivaci upřednostnit tuto stranu před Směrem. Kromě toho v Hlasu ani nevidíme nikoho, kdo by mohl být relevantním nástupcem současného předsedy. A tak se Pellegrini rozhodl neodpovědět jasně na otázku, zda se v případě výhry v prezidentských volbách vzdá funkce šéfa strany. Zákon mu to nepřikazuje, nicméně si to vyžaduje politická kultura. Pellegrini členy i voliče Hlasu takticky udržuje v představě, že by ho i jako hlava státu mohl vést.

Předseda Slovenské národní strany (SNS) Andrej Danko chce využít prezidentské volby k posílení své pozice ve vládní koalici. Za určitých podmínek byl ochoten Pellegriniho podpořit. Například kdyby Hlas přenechal SNS křeslo ministra hospodářství. Když to Pellegrini odmítl, Danko ohlásil svou vlastní kandidaturu na preziden-

ta. Jak sám naznačil, bude se mu tak lépe vyjednávat. SNS je čistě obchodní a klientelistická strana. Předseda Danko to potvrzuje nejen dosazováním svých lidí do všech možných funkcí bez ohledu na odbornost a kompetentnost, ale právě i záměrem politicky zobchodovat prezidentské klání.

Na protestní vlně

Podle průzkumů měl Pellegrini už před oficiálním oznámením své kandidatury velký náskok. Navíc exministr zahraničí Ivan Korčok má velmi slabou kampaň a dělá chyby. V době vzniku tohoto textu v jeho neprospěch hraje též váhání křesťanských demokratů (KDH), zda ho podpořit. Svědčí to o tom, že dlouhodobě odmítají být moderní stranou typu německé CDU. Jako uskupení s luďáckým sentimentem a silným ultrakonzervativním zázemím nechce KDH riskovat ztrátu podobně naladěných voličů. Představa, že stačí demokratického kandidáta podpořit až ve druhém kole, je iluzorní. A je známkou nepochopení psychologie voliče. Příliš velká ztráta z prvního kola se ve finále už nedá dohnat, je potřeba být alespoň v těsném závěsu.

Ivan Korčok už musel vyvracet falešné zprávy, že vlastní též americký pas. Podobným dezinformacím i útokům, že je liberál a podobně, bude v ostré fázi kampaně a zejména před druhým kolem čelit častěji.

Jedna věc však může Korčokovi významně pomoci: masové protesty po celém Slovensku i před slovenskými ambasádami v zahraničí proti krokům Ficovy vlády v oblasti justice. A zdá se, že to začíná fungovat. I když demonstrace proti rušení Speciální prokuratury a likvidaci právního státu zatím nejsou manifestacemi na Korčokovu podporu, je jasné, že se jich zúčastňují právě jeho potenciální voliči, nikoliv možní podporovatelé Pellegriniho. Pokud mají mít protesty širší a dlouhodobější smysl, dříve či později budou muset vyústit v podporu Ivana Korčoka. A při pokračujících silných demonstracích může být i Pellegrini jako šéf vládní strany a předseda parlamentu pod tlakem a může znervóznět.

Zatímco ve druhém kole mohou k Pellegrinimu přejít voliči slabších a proruských kandidátů, Korčok nebude mít příliš kde nové podporovatele brát. Může maximálně získat některé hlasy těch, kteří půjdou hlasovat až ve druhém kole, na což ale nelze příliš spoléhat. To vše posiluje Pellegriniho šance.

V Korčokův prospěch hraje všechno to, co a jak vládní koalice dělá. Posouvá ho to vzhůru. Začíná dohánět Pellegriniho navzdory o hodně nižší rozpoznatelnosti, přičemž Pellegrini v tomto ohledu již dosáhl svého stropu. Jak napsal komentátor slovenského *Denníku N* Roman Pataj: „Ficova a Pellegriniho koalice neustále generuje nové důvody k nespokojenosti a bude v tom pokračovat až do voleb. Ostatní závisí na Korčokově šikovnosti a přesvědčivosti.“

Marián Balázs

Auta a tepelná čerpadla. Slovensku zásadně chybějí inovativní firmy

Sázka na automobilový a těžký průmysl bude pro Slovensko platit i v nadcházejících letech. Z dat vyplývá, že inovativní a rychle rostoucí mladé firmy, kterým se také říká startupy, v zemi příliš nevznikají.

Téma budoucí struktury ekonomiky, jež by mohla obstát ve světové konkurenci a zároveň nezamkla zemi jen v pozici pověstné montovny, není zásadní pouze pro naši republiku. Stejná problematika pálí také Slovensko, které je jediným státem na světě porážejícím Česko v počtu vyrobených aut na jednoho obyvatele.

Nicméně na rozdíl od nás se na Slovensku debata o tom, zda domácí ekonomika může v současné době obstát a zároveň nabídnout dostatek kvalifikované práce pro vzdělané zaměstnance, příliš nevede. Země se potýká s množstvím politických problémů, které si kradou pozornost veřejnosti výhradně pro sebe. Ačkoliv se mohlo zdát,

že situace nemůže být horší než v dobách chaotického vládnutí pod záštitou expremiéra Igora Matoviče a exministra hospodářství Richarda Sulíka, staronový premiér Robert Fico a jeho společníci dokazují, že to možné je.

Slovensku se přesto poměrně daří lákat investice od zahraničních firem. Důkazem mohou být například ohlášené čtyři továrny na tepelná čerpadla, které zaměstnají dva a půl tisíce lidí. Stejně tak se Slovákům daří přesvědčovat velké automobilky, aby posilovaly a zvětšovaly své provozy. Podobně tomu je i v případě nově nastupujících čínských firem, jež na Slovensku budují výrobní kapacity pro rozvoj elektromobility.

Minulý rok se vedle značného rozšíření produkce tepelných čerpadel povedlo také přilákat výrobu baterií do elektromobilů. U Košic ji vybudují slovenská firma InoBat

*Letecký snímek výrobního závodu Kia Slovakia v obci Teplička nad Váhom.
Foto: Wikimedia Commons/Adulko*

a čínská společnost Gotion High-tech. Fabrika by měla zaměstnat 1 500 lidí. Investici podobného typu na Slovensku oznámilo rovněž Porsche. V tomto ohledu je na tom země pod Tatrami lépe než Česko, kterému se navzdory značné závislosti hospodářství na automobilovém sektoru nepodařilo prozatím přilákat žádného výrobce baterií do elektromobilů. Rozšíření výrobních kapacit na Slovensku loni oznámil také německý Volkswagen.

Výjimka jménem Eset

Navzdory zvenku jen těžko pochopitelné politické situaci tak slovenské instituce umějí vytvářet pro určité typy byznysu takové podmínky, aby se zahraniční firmy nebály investovat stamiliony eur do tamních provozů.

Nicméně pokud jde o mladé a technologické firmy, situace je značně horší. Při letmém pohledu na peníze investované ze strany fondů rizikového kapitálu je zřejmé, že Slovensko patří k vůbec nejméně zainvestovaným zemím střední a východní Evropy. Zatímco pobaltské státy nebo Česko zaznamenaly v posledních letech povzbuzující byznysové příběhy, Slovensko se nemá moc čím pochlubit. S výjimkou kyberbezpečnostní společnosti Eset, která vznikla už před více než třiceti lety, lze těžko najít slovenskou firmu, jež by v posledních letech udělala díru do světa.

Zastavme se chvíli právě u Esetu. Tato technologická společnost, která ročně utrží 560 milionů eur (přibližně 14 miliard korun), patří mezi skutečné globální hráče. Zároveň se skupina jejích zakladatelů značně podílí i na občanské společnosti. Byli například jedněmi z investorů u vzniku *Denniku N* a podpořili spoustu dalších projektů jako například organizaci Zastavme korupci.

Nicméně i jejich víra v rodnou zemi se ukázala jako omezená. Jeden z otců zakladatelů Esetu Miroslav Trnka po zářijových volbách, po kterých sestavili vládu Robert Fico, Peter Pellegrini a Andrej Danko, oznámil, že natrvalo odchází ze Slovenska. „V předvečer voleb mě premiér dal do souvislosti s nějakým korupčním jednáním. To je věc, která ve mně něco zlomila, a řekl jsem si, že už není dobré, abych v tomto státě zůstal,“ vysvětloval své důvody Trnka. Odmítl například Ficovo tvrzení, že sponzoroval hnutí Progresivní Slovensko nebo prezidentku Zuzanu Čaputovou. „Nedal jsem jim ani euro. Jsem ochotný ukázat i bankovní účty, protože na rozdíl od jiných podnikatelů, kteří podporují Směr, mám všechny peníze vydělané poctivě,“ dodal.

Eset tak byl nepřímo zatažen do politického boje. Z celosvětově úspěšné firmy se stal jeden ze strašáků, které předseda strany Směr-SD Robert Fico vytahoval, když chtěl ve svých voličích vzbudit pocit, že bojuje proti establishmentu, jenž má plán na ovládnutí země. Je docela pochopitelné, že jednoho ze zakladatelů Esetu příliš nebaví v takové atmosféře pracovat. Zvláště, když mu kvůli výrokům současného premiéra přišla i výhrůžka smrti. Nutno dodat, že Eset patří mezi dvacet největších plátců daní z příjmů, ročně do slovenského státního rozpočtu odvede kolem půl miliardy korun.

A šance, že na Slovensku vzniknou nové Esety, které by v zemi zůstaly a případně i vylepšovaly jméno republiky v zahraničí, je v současné době velmi nízká. Z lokálních reportů o stavu startupového světa vychází, že se pod Tatrami investuje jen velmi nízký objem peněz do startupů. V roce 2022 do tamních inovativních firem přiteklo pouze 117 milionů eur (přibližně tři miliardy korun). Pro lepší srovnání se sluší dodat, že v případě lídrů regionu se jedná o násobně vyšší částky. Ve stejném roce to v případě Polska bylo 550 milionů eur, u Chorvatska 865 milionů eur, v Česku 1,1 miliardy eur a u prvního Estonska 1,4 miliardy eur. Z toho je patrné, že jak srovnatelně velké Chorvatsko, tak výrazně menší Estonsko jsou schopné kapitál na rozdíl od našich východních sousedů přitáhnout.

Odliv mozků

Důvodem přitom nutně nemusí být to, že by na Slovensku bylo málo podnikavých lidí. Naopak není výjimkou, že mladí Slováci zakládají inovativní firmy například právě v Česku, kam odjedou třeba za studiem a už zde zůstanou. „Děláme velmi málo pro to, abychom motivovali lidi se vrátit, nebo aby se zrušily překážky a zjednodušilo se jim usazení na Slovensku,“ řekl před časem pro slovenský deník *SME* Peter Kolesár z poradenské společnosti CIVITTA.

„Realita je taková, že talentovaní lidé a úspěšné firmy tady jsou, je jich ale méně i v porovnání s Českem nebo Polskem. Peníze proto startupy čerpají z evropských fondů,“ řekl pro web *StartItUp* šéf advokátní kanceláře MATHISON legal Oliver Majdúch. „Kdybychom měli víc peněz, které by byly lépe dostupné, tak by i odliv mozků, který je nejhorší v EU, byl nižší. Je potřeba mít talenty i peníze, které je zafinancují,“ dodal.

Není to ale tak, že by Slovensko bylo vyloženě nepřátelským prostředím pro vznik startupu. Například v případě zaměstnaneckých akcií je na tom o několik úrovní lépe než Česko. Zaměstnanecké akcie jsou možností, jak se o případný úspěch startupu podělit se zaměstnanci. Zjednodušeně řečeno jde o možnost přerozdělení podílu za výhodných daňových podmínek. Slovensko minulý rok přijalo jednu z nejpříznivějších forem zaměstnaneckých akcií v Evropě. Úprava platí od letošního roku, takže je zatím brzo hodnotit její efekty, nicméně ukazuje alespoň náznaky snahy zlepšit podmínky pro inovativní firmy.

Z výše zmíněného vychází, že pokud se nestane něco velmi nečekaného, východní soused Česka bude i nadále sázet na těžký průmysl a velké továrny. Pro dočasný sociální smír v oblasti zaměstnanosti a výkon ekonomiky jde zřejmě o dobrou volbu. Pokud by ale Slovensko mělo ambice nalákat zpět své vzdělané krajany z vyspělejších zemí, továrna na tepelná čerpadla zřejmě nebude důvod, proč by se tito lidé chtěli vrátit domů. Tím pádem se naděje, že by došlo k něčemu, co bychom mohli nazvat velkým návratem ztracených synů a dcer ze zahraničních univerzit, zřejmě ani z ekonomických důvodů nenaplní.

Filip Zelenka

Nová polská vláda musí hrát kličkovanou

Po jmenování vlády Donalda Tuska (Občanská koalice; KO) se mohlo zdát, že se rozbouřená polská politická scéna konečně uklidní. Velmi brzy se ale ukázalo, že to byly plané naděje. Veřejný prostor postupně ovládly dvě velké kauzy, které nyní opoziční Právo a spravedlnost (PiS) využilo k mobilizaci vlastních voličů. Navíc se rychle zhoršily i vztahy mezi novou vládní koalicí a prezidentem Andrzejem Dudou zvoleným za PiS. Tyto spory názorně ukazují limity, na něž bude Tuskova vláda přinejmenším do prezidentských voleb na jaře 2025 narážet, a chaos, který v Polsku panuje.

Zpočátku se přitom zdálo, že by Tusk s Dudou mohli existovat relativně v klidu. I když Andrzej Duda v souladu se svými předvolebními prohlášeními nejdříve pověřil složením vlády expremiéra Mateusza Morawieckého (PiS), jmenování Tuskovy vlády navzdory spekulacím nijak nekomplikoval. V polovině prosince proto mohl nový kabinet začít plnohodnotně vládnout.

Už před volbami ale Donald Tusk i ostatní lídři tehdy ještě opozičních stran, které po volbách vstoupily do koalice, představili velmi ambiciózní plán „nápravy země“ po osmi letech vlád pod vedením PiS. Ke klíčovým bodům měla patřit v první řadě depolitizace veřejnoprávních médií a soudnictví, s čímž přímo souviselo odblokování unijních fondů obnovy určených ke zmírnění následků covidové

pandemie. Vedle toho ale nová koalice plánovala také rozsáhlé čistky ve státních firmách i veřejné správě a vyšetřování představitelů bývalé vlády. A to mimo jiné v souvislosti s nerealizovanými prezidentskými volbami z května 2020 nebo zneužití špionážního softwaru Pegasus pro odposlechy politických odpůrců.

Právě rychlé řešení těchto problémů od nové vlády očekávali i její voliči. Ostatně i sám Tusk v předvolební kampani sliboval, že například na změny v televizi TVP bude stačit pouhých 24 hodin. Podobně jeho Občanská koalice (KO) loni na podzim přišla s programem 100 konkrétních slibů na prvních 100 dní vlády. Není proto divu, že se po prvních dnech po jmenování, kdy se zdánlivě nic nedělo, na vládní koalici snesla kritika. O to větší bouře se rozpoutala po 19. prosinci, kdy vypukla první ze dvou velkých bitev. Týkala se převzetí kontroly nad veřejnoprávními médii v čele s TVP, jež proslula propagandou podporující PiS.

Vše začalo usnesením Sejmu, po kterém následovala výměna vedení TVP, Polského rozhlasu a tiskové agentury PAP. Poté, co prezident kvůli tomu vetoval zákon o státním rozpočtu na rok 2024, který počítal i s financováním veřejnoprávních médií, ministr kultury Bartłomiej Sienkiewicz vyhlásil jejich úpadek. Díky tomu je mohl začít řídit pověřený správce. Hladkému průběhu celého procesu ale zabránili lidé kolem PiS, kteří se aktivně postavili na odpor. Tvrdili, že podle zákona z roku 2016 může vedení těchto médií odvolávat jen takzvaná Rada pro národní média, v níž má PiS až do roku 2028 většinu. Naopak nová vláda argumentovala verdiktem ústavního soudu z roku 2016, podle něhož je neústavní vynechat v procesu výběru vedení veřejnoprávních médií Zemskou radu pro rozhlasové a televiz-

Prezident Andrzej Duda (vlevo) jmenoval v prosinci 2023 Donalda Tuska premiérem.

Foto: Wikimedia Commons/ The Chancellery of the Prime Minister of the Republic of Poland

ní vysílání (KRRiT). A protože nyní platné zákony KRRiT zcela opomíjejí, Tuskova vláda využila obecná pravidla pro akciové společnosti, kterými všechna tři média formálně jsou.

V praxi spor vedl k tomu, že konkrétně v případě *TVP* se zpočátku povedlo novému vedení převzít kontrolu jen nad hlavním sídlem televize na varšavské ulici Woronicza. Zatímco budovu zpravodajství obsadili někteří její bývalí pracovníci a střídali se v ní i politici PiS včetně jeho předsedy Jarosława Kaczyńského. Spolu s tím také velmi dlouho trvalo, než se podařilo získat kontrolu nad účty televize na sociálních sítích. Později se zase rozhořela soudní bitva o zapsání insolvence a s ní spojených správců do obchodního rejstříku, což názorně ilustruje chaos a faktické dvojvládí, které panuje v polském soudnictví.

Po dvou kolejích

V souvislosti s tak velkou bouří a odporem se nasouvá otázka, proč Tuskova vláda přistoupila k takto kostrbatým změnám zpochybňovaným i některými jejími sympatizanty místo jednoduché změny patřičných zákonů? Prvním problémem je už zmiňovaný chaos a faktická dvojkolejnost soudnictví způsobená změnami v průběhu posledních osmi let. Kvůli nim budou narážet na rozdílné interpretace prakticky veškeré kontroverznější kroky, s nimiž nynější vláda přijde.

A druhým zcela zásadním problémem jsou kompetence stávajícího prezidenta, jenž může snadno zablokovat jakýkoliv zákon schválený Sejmem. Pro přehlasování prezidentského veta jsou totiž v polském systému potřebné tři pětiny hlasů poslanců, které nová koalice nemá. Proto musí minimálně do konce Dudova funkčního období v příštím roce přistupovat ke změnám kreativně, hledat klíčky ve stávající legislativě a odrážet útoky zpolitizovaných soudů.

To platí tím spíše, že druhá velká kauza, kterou Polsko v posledních týdnech žilo, jasně ukázala, že spolupráce vlády a prezidenta bude velmi složitá. Zatčení dvou bývalých poslanců PiS Mariusze Kamińského a Macieje Wąsika přímo v prezidentském paláci si totiž prezident zcela evidentně vzal osobně. V tomto případě přitom nebylo pochyb o tom, že vše proběhlo zcela v pořádku, a sám Duda to svými činy později de facto přiznal. Celá kauza se týkala odsouzení obou politiků za zneužití pravomocí ve vedení protikorupční agentury CBA v roce 2007. Po volebním vítězství PiS v roce 2015 prezident Kamińského a Wąsika omilostnil, což vyvolalo na politické scéně velké pobouření.

Problém ale spočíval v tom, že jim Andrzej Duda udělil milost ještě před pravomocným rozsudkem. A protože tehdy na konečný verdikt nepočkal, byla milost později zpochybněna. V prosinci 2023 pak byli oba politici pravomocně odsouzeni, což v Polsku zároveň automaticky znamená ztrátu poslaneckého mandátu. V den, kdy měli nastoupit do výkonu trestu, se odebrali do prezidentského paláce, kde je policie zatkla v momentě, kdy Andrzej Duda odjel na setkání s běloruskou opoziční lídrýní Svjatlanou Cichanouskou.

Celá kauza skončila bizarním sporem o druhé, tentokrát bez jakýchkoliv pochyb platné omilostnění. Místo toho, aby prezident Kamińského a Wąsika sám s okamžitou platností omilostnil, pověřil zahájením procesu ministra spravedlnosti Adama Bodnara, v důsledku čehož oba odsouzení zůstali třináct dní ve vězení. Přitom mohli být hned druhý den propuštěni.

Problém s neplatným omilostněním mimochodem skvěle ilustruje styl vládnutí Práva a spravedlnosti (PiS), který se týká i zmiňovaných médií, soudnictví a řady dalších případů. Vláda PiS a prezident Duda si nedali práci s tím, aby veškeré změny provedli v souladu se všemi procedurami a celý systém zabetonovali tak, aby byl nezpochybnitelný. Tím dali zkušenému Donaldu Tuskovi do ruky zbraň, kterou proti nim nyní velmi zručně využívá a dá se očekávat, že podobně bude postupovat i v případě ústavního soudu a systému běžných soudů.

Klid nehrozí

Na základě posledních událostí se PiS pokusilo mobilizovat své voliče a Mariusze Kamińského s Maciejem Wąsikem začali představitelé strany označovat za první politické vězně po roce 1989. Tato linie byla silně zdůrazňována i během „Protestu svobodných Poláků“, jež Kaczyńského strana svolala na 11. ledna před budovu Sejmu ještě na konci minulého roku. Samotný protest, kterého se účastnilo několik desítek tisíc lidí, byl jednoznačným úspěchem a dokázal, že PiS má velké regionální struktury, jež může rychle mobilizovat. Zároveň je ale otázkou, nakolik straně i prezidentovi zvolená agresivní taktika a nesmiřitelný postoj vůči Tuskově vládě pomáhá.

Na tom, že změny ve veřejnoprávních médiích byly nezbytné, se totiž shodla i celá řada voličů PiS. Stejně tak moc Poláků nepůjde na barikády za dva politiky právoplatně odsouzené za zneužití pravomocí. To ostatně ukazují i průzkumy stranických preferencí, podle kterých se už Tuskova Občanská koalice dostává do vedení, což je pro PiS před jarními komunálními a evropskými volbami velký problém.

Tuskova vláda svým tvrdým postupem sice evidentně představitele PiS překvapila a zatím je přinejmenším v některých oblastech úspěšná. Zároveň to ale nemění nic na tom, že pro ni bude velmi složité plnit své sliby a obrovská očekávání voličů, a to nejen kvůli tomu, že se jedná o široce rozkročenou koalici hned několika stran. Minimálně do srpna 2025 bude muset improvizovat a hledat způsoby, jak obejít silné prezidentské veto. Spolu s tím se bude muset ještě dlouho potýkat s faktickou dvojkolejností polských soudů, ústavním soudem ovládaným PiS a naprostým právním chaosem, který v Polsku po jeho vládnutí panuje. Vzhledem k těmto problémům, nadcházejícím volbám a reakcím politiků PiS na poslední kauzy, které svou rétorikou vybičovává i samotný Jarosław Kaczyński, je proto jasné, že klid na polské politické scéně jen tak nastane.

Michal Lebduška

Przemysław Czarnek – Kaczyńského trumfové eso?

V době, kdy čeští humanitní vědci a akademici loni v prosinci protestovali proti nedůstojným podmínkám své práce, hleděla většina jejich polských kolegů do budoucnosti s optimismem. Znali už totiž výsledky parlamentních voleb a bylo jasné, že budou moci konečně zapomenout na Przemysława Czarneka, který ve vládě Sjednocené pravice řídil Ministerstvo vzdělávání a vědy. Ale mohou ho už opravdu pustit z hlavy?

Kariérní hvězda Przemysława Czarneka vyšla na podzim 2020, kdy předseda tehdejší nejsilnější vládní strany Právo a spravedlnost (PiS) Jarosław Kaczyński pochopil, že nastal čas znovu zamíchat koaličními kartami. Jarosław Gowin doposud zodpovědný za resort vědy a velmi diskutabilní reformu vysokého školství, který byl zároveň vicepremiérem za koaliční stranu Porozumění, postupně upadal do nemilosti. Nakonec byl z vlády odstraněn a jeho politické uskupení se rozpadlo.

Ačkoliv byla fragmentace koaličních partnerů Kaczyńskému obecně bezpochyby vhod, Gowinovo oslabení automaticky posílilo Zbigniewa Ziobru, mnohem radikálnějšího ministra spravedlnosti a lídra Solidárního Polska, s nímž PiS také sdílelo parlamentní lavice. Tento krajně pravicový politik si systematicky budoval image zachmuřeného šerifa, který okřikuje novináře na tiskových konferencích a železnou rukou vyměřuje spravedlnost.

Tato spravedlnost měla samozřejmě dopadnout také na všechny ty, kteří si dovoluují myslet a žít jinak. Polsko v Ziobrově vizi představovalo kulturní a etnický monolit, v němž má morálku na starosti katolická církev, menšiny jsou marginalizovány a Evropská unie plní roli pouhé pokladničky. V praxi to znamenalo přesun nejradičálnější části pravicového elektorátu od Jaroslawa Kaczyńského přímo do Ziobrový zóny vlivu. Protože se však zkušený lídr Práva a spravedlnosti cítí nejlépe, když rozehrává extrémní společenské emoce, nemohla takováto situace zůstat dlouho bez odezvy. Protijedem se měl stát právě Przemysław Czarnek – ideologické dvojče ministra spravedlnosti, které ho navíc převyšuje jak rétorickými dovednostmi, tak nadutostí.

Vstup Przemysława Czarneka do vlády Sjednocené pravice však nebyl jen způsob, jak obsadit prázdnou židli při nutné rekonstrukci kabinetu. Tento bývalý lublinský vojvoda,

již tehdy značně ambiciózní, byl také příhodně posílen. Speciálně pro něj došlo ke spojení dvou tradičně nezávislých struktur – Ministerstva národního vzdělávání a Ministerstva vědy a vysokého školství. Výsledkem této fúze byl vznik vzdělávacího „superresortu“, jakési továrny na budoucí voliče národně-katolické pravice vybavené značným rozpočtem a jasnými strategickými cíli.

Ministr, nebo ministrant?

Nově jmenovaný ministr vděčí za svou kariéru prostředí východopolského Lublinu. Působí na Lublinské katolické

Przemysław Czarnek (vlevo) a prorektor Slezské univerzity v Katovicích Ryszard Koziolok.

Foto: Wikimedia Commons/gov.pl

univerzitě Jana Pavla II., což přímo odpovídá jeho ideologickému profilu. Přestože se zabývá právní vědou, projevuje výraznou slabost pro teologii a někdy nasazuje téměř inkviziční tón.

„Církev, to znamená my všichni – čili pedagogové, a především křesťanští pedagogové,“ hřímal ještě v roce 2021 na kongresu o vzdělávání a výchově, kde vystoupil spíše jako fanatický obránce církve než polský státní úředník. Zvolená strategie však přinesla zamýšlené výsledky. Byl čím dál známější, zatímco mediální působení Zbigniewa Ziobra naopak sláblo. A to stačilo, aby si získal náklonnost předsedy Jarosława Kaczyńského, jež mu přinášela čím dál více moci.

Seznam výtek, které vůči Przemysławu Czarnekovi mají akademici a učitelé, je přímo spektakulární. Bývalému ministrovi se připisuje krajní politizace vzdělávání, nadržování provládním kruhům s cílem zajistit jim především finanční zisky a prosazování zájmů církve. To je klíč k interpretaci kroků, které Czarnekův resort podnikal. Jako příklad zmiňme snahu zamezit odlivu žáků z dříve nepovinných hodin náboženství. Ačkoliv jejich alternativou byly hodiny etiky, dostupná byla také „nulová varianta“, kdy školáci nechodili nikam. Její zrušení mělo doprovázet systematické doškolení učitelů etiky v rámci bezplatných, ministerstvem objednaných kurzů, aby i jejich žáci získali ten správný světonázor.

Program byl spuštěn v roce 2021 a do podzimu 2022 přišel daňové poplatníky na téměř miliardu zlotých, tedy skoro šest miliard korun. Tyto prostředky však obdrželo pouhých sedm vybraných vysokých škol. Byly mezi nimi i takové perly jako Collegium Intermarium (spojené s katolickými radikály z organizace Ordo Iuris), Akademie sociální a mediální kultury v Toruni (založená řeholníkem a podnikatelem Tadeuszem Rydzykem) nebo provinční Státní akademie aplikovaných věd v Chełmu.

Jiným příkladem podezřelých aktivit byla manipulace se žebříčky vědeckých nakladatelství a časopisů. Netransparentní bodové zvýhodňování představitelů často provládních lokálních kruhů vedlo k tomu, že tyto žebříčky zcela ztratily svůj prvotní smysl.

Výsledkem byly přímo dechberoucí bodové výkony málo známých a ceněných vědců, jejichž prestiž – která se přece promítá i do systémového financování vědecké činnosti – vyplývala výhradně z uměle nafouknutých skóre v příhodně aktualizovaných verzích žebříčku. Absurditu této situace skvěle ilustruje vyhláška tehdy již odcházejícího ministra Czarneka z listopadu 2023, jež postavila na roveň časopis nadace *Pedagogika Katolicka* z města Stalowa Wola s nejrenomovanějšími světovými periodiky, jako je například *Nature*.

Ani nižší školství to nemělo pod bdělým okem ortodoxního ministra snadné. Vlajkovou lodí lublinského vědce bylo zavedení předmětu s chytlavým názvem HiT – *historia i terażniejszość* čili dějiny a současnost. Ačkoliv se tento předmět měl začít vyučovat 1. září 2022, ještě v polovině července byla k užívání schválena pouze jediná učebnice od profesora Wojciecha Roszkowského známého svými

sympatiemi ke konzervativní pravici. Jak zjistily poslankyňe tehdejší opozice, ministerstvo za její propagaci neváhalo utratit více než 110 000 zlotých. Věc je však mnohem závažnější, protože rodiče žáků měli podle odhadu poslankyň za učebnice dějin a současnosti během příštích dvou let zaplatit až 50 milionů zlotých.

A co se školáci mohou z této publikace dozvědět? Například to, že levicové myšlenky jsou zlo, protože „se současní socialisté vzdálili prvotním ideálům. Jejich vize dokonalého uspořádání již nespočívá v osvobození člověka od ekonomického vykořisťování, ale v osvobození člověka od všech omezení, a to i těch daných pravidly slušného chování. Stačí si vzpomenout na všechny pochody za rovnost a vulgární hesla, která při nich současní socialisté nosí společně s feministkami a stoupenci genderové ideologie. (...) Kapitál už je nesužuje, žijí v luxusu“. Naštěstí však přichází na pomoc církve, jež stále představuje „velkou naději, protože je založena na nauce, která je věčně živá, a jejím dodržování většinou věřících“. Jak je totiž známo, „za předpokladu, že Bůh existuje – a kromě myšlenkových spekulací přece neexistuje žádný důkaz, že tomu tak není – všechny marxistické a neomarxistické intelektuální výmysly ztrácejí jakýkoli smysl“.

Quo vadis?

Nabízí se však otázka, proč vůbec věnovat nyní již bývalému ministrovi, který navíc neřídil žádný strategický, silový resort, tolik pozornosti? Odpovědi jsou minimálně dvě. První se vztahuje k obrovskému úsilí, které – jak je znát i z tohoto krátkého výčtu – vláda pod vedením PiS vyvíjela, aby uhnětla poslušnou národně-katolickou společností, jež si drží odstup od evropských spojenců i společných hodnot. Fakticky se jedná o realizaci ruské doktríny rozbíjení západního společenství, s čímž se lidé Jarosława Kaczyńského v posledním funkčním období ani příliš netajili. Druhý a neméně důležitý důvod je, že Przemysław Czarnek měl ještě před říjnovými volbami status stranické hvězdy a nepochybně vystoupal do horních pater Práva a spravedlnosti.

Když začaly volební průzkumy ukazovat na pokles preferencí PiS, upozornili komentátoři na možnost vytvořit novou vládní koalici složenou z formace kontrolované Jarosławem Kaczyńským a krajně pravicové Konfederace. V takové skládance by měl díky svému Konfederaci blízkému radikalismu největší šanci získat post premiéra právě Przemysław Czarnek. Tyto plány však nakonec pohřbil dobrý výsledek liberálních a levicových uskupení, která převzala vládu a na premiéra nominovala Donalda Tuska. Neznamená to však, že by ambice Przemysława Czarneka utichly. Naopak. Jeho apetit se teprve probouzí a boj o nástupnictví po rychle stárnoucím Jarosławu Kaczyńském právě začíná.

Wojciech Hofmański

Z polštiny přeložila Anna Šašková Plasová.

Střední Evropa jako osud

V lednu tohoto roku nás navždy opustil Evžen Gál (maďarsky Gál Jenő, neformálně Jenci; 2. 6. 1957 – 18. 1. 2024). Hungarista, literární vědec, dlouholetý akademický pracovník, někdejší ředitel Českého centra v Budapešti, občasný přispěvatel *Demokratického středu*, úžasný člověk.

Připomínat si Evžena Gála na stránkách *Demokratického středu* má dobrý důvod. Obě části názvu a zaměření tohoto časopisu jsou totiž pro tuto osobnost velmi charakterizující. Evžen Gál byl bytostným demokratem, zároveň byl svým životem – tím, kde a co žil – Středoevropanem.

Ve svých devatenácti letech opustil rodné jižní Slovensko a přišel studovat do Prahy, kde po dvou letech na „matfyzu“ našel své místo na filozofické fakultě a vystudoval obory čeština a maďarština. Následně pracoval jako pražský redaktor maďarskojazyčných novin *Új Szó* vycházejících na Slovensku, poté jako kulturní referent Maďarského kulturního střediska v Praze. Od roku 1990 až do své smrti působil na pražské Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na hungaristice (ať už se tento obor zrovna jmenoval jakkoliv), s výjimkou let 2003–2009, kdy stál v čele budapeštského Českého centra.

Kromě toho se věnoval mnoha dalším aktivitám spojeným se sblíživáním českého a maďarského kulturního a společenského kontextu. Zmíním zde jen to, že byl zástupcem maďarské menšiny v Radě vlády pro národnostní menšiny a rovněž tlumočnickem při mezistátních návštěvách. Nejčastěji vzpomínal na častá tlumočení Václavu Havlovi a na návštěvu maďarského prezidenta Árpáda Göncze v Praze v roce 1997, který kromě státnických povinností absolvoval rovněž návštěvu v Maďarském kulturním středisku a na oboru maďarština na Univerzitě Karlově.

Profesně se jako učitel, badatel a expert věnoval primárně maďarské literatuře 20. a 21. století a jejímu šíření v českém prostředí. Byl přesvědčen – jak se dočteme i v úvodu k jeho knize *Cesty a portréty moderní maďarské literatury v českém kontextu I.* – že literatura byla a je „fenomémem, který se výrazně, velmi specificky a ničím nenahraditelně podílí na utváření identity člověka, nebo dokonce menších či větších kolektivů“. Soukromě pak neustále sledoval politické a společenské dění jak v Česku, tak v Maďarsku, případně i na Slovensku. To se stávalo častým tématem jeho hovorů, jednou za (delší) čas pak i předmětem veřejně publikovaných komentářů.

Jeho pojetí mezilidských vztahů ve společnosti bylo zásadně demokratické. O tom samozřejmě svědčí nejen to, že se zúčastnil studentského pochodu a byl zbit na Národní třídě 17. listopadu 1989 (to připomínám jen jako

epizodu), ale hlavně to, jak se vztahoval a vyjadřoval k různým událostem. A to, co zažívali jeho studenti, se kterými na tato témata vedl hovory a neúnavně chtěl znát jejich názor, diskutoval, argumentoval – ovšem svým laskavým a respektujícím způsobem.

Proto pro něj samozřejmě zvláštní kapitolou bylo Maďarsko po roce 2010, které k analýzám, komentářům a k tomu, abychom mu věnovali pozornost, vybízelo a vybízí neustále. Vyjádřil se k této otázce ostatně i v *Demokratickém středu* (3/2020) ve svém článku *Když vlast nemůže být v opozici*.

Celoživotním tématem společensko-politického charakteru ale pro Evžena Gála byla otázka národnostní a problematika nacionalismu/ů. A zde přichází ke slovu střední Evropa. Pocházel totiž z Filakova (tehdy Československo, dnes Slovensko), ale z maďarské rodiny, ovšem dvě třetiny svého života prožil v Praze. Celý život se pak pohyboval v tomto maďarsko-česko-(maďarsko)slovenském trojúhelníku.

Co lze říci s jistotou, je to, že neakceptoval rigidně chápaný nacionalismus. Zcela zásadně. Není pak divu, že mu byli z politického i literárního hlediska blízcí takoví maďarští autoři jako třeba György Konrád, jehož esej *Kdo je Maďar a co je maďarské?* před několika lety připomněl *Český rozhlas*, nebo Péter Esterházy (zde se hodí citovat spisovatelovo vyznání v esej *Z podivuhodného života slov*: „Pro-

to je to prosím tak, že věrností nejsem vázán ani své zemi, ani své vlasti, ani své třídě – pokud nějakou mám –, ani své rodině – tu mám –, ale jen a pouze jazyku, maďarskému jazyku.“) A že velmi rád učil tu část dějin maďarské literatury, která se vázala k časopisu *Nyugat* (Západ), jenž vycházel v letech 1908–1941.

Evžen Gál byl po třicet let synonymem české hungaristiky. Byl úběžníkem oblasti česko-maďarských vztahů. Kdo se na tomto poli pohyboval či do něj jen nahlédl, nemohl na něj nenarazit. Jeho odchod je velká ztráta. A to zde ani nemluvím o ztrátě lidské, o které už mi došla slova. Z hlediska svých blízkých i z pohledu oboru odešel předčasně. Ovšem zanechal nám vzpomínky a hluboké zjištění, jak zajímavé – a z hlediska české společnosti a vůbec střední Evropy – důležité je studovat maďarská témata.

Jiří Januška

Evžen Gál na snímku z roku 2022.

Foto: Wikimedia Commons/Jindřich Nosek (NoJin)

Alternativa pro Německo často nedává logiku

Z výzkumů vyplývá, že 55 procent stávajících podporovatelů krajně pravicové Alternativy pro Německo (AfD) by bylo ochotno v příštích volbách podpořit jinou stranu. „Takže není to úplně černobílé. A ani definice AfD není černobílá,“ říká politolog a sociolog Lukáš Novotný.

- V Německu se v posledních týdnech konaly četné demonstrace a stávky. Na jedné straně byly namířeny proti vládním opatřením, na straně druhé proti Alternativě pro Německo. Přestože tematicky jde o rozdílné protestní akce, najde se v nich něco, co je spojuje?

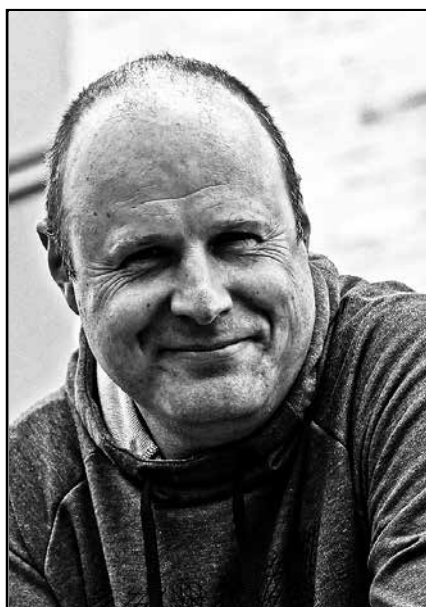
Moc toho není. U zemědělských protestů si řada jejich účastníků dává pozor na to, aby je neopanovali radikálové. Tyto protesty mají jasný důvod. Německo, která má ve vládě Zelené, hodně tlačí environmentální témata a nechce dál dotovat zemědělskou naftu. To samozřejmě zemědělce velmi poškodí. Argumentují tím, že jednou věcí je ekologická udržitelnost a druhou jejich udržitelnost. Toto jde teď proti sobě. Při protestech vůči krajní pravici byla spouštěčem utajovaná schůzka u Postupimi, kde se mluvilo o deportacích. A to nejen migrantů, ale i lidí, kteří jsou Němci. Pro „nahnědlou“ skupinu, jež se tam tajně sešla, jsou však nepohodlní.

- Na schůzce byli i členové AfD. Lze ji označit za extremistickou stranu?

Od svého vzniku v roce 2013 zažila AfD velmi pozoruhodný vývoj. Vyvinula se v semeniště lidí s krajně radikálními názory. Kdyby byla extremistická jako celek, byla by zakázaná. Protože v Německu se extremismus důsledně definuje jako antiteze demokracie. Je ale zřejmé, že se v této straně objevují extremistické prvky. Koneckonců i Spolkový úřad pro ochranu ústavy, tedy německá kontrarozvědka, AfD sleduje a její tři zemské svazy na východě země jednoznačně klasifikuje jako extremistické. Toto by již samo o sobě mohlo

zavdávat důvod k zákazu, ale v demokracii není tak jednoduché strany zakázat.

- AfD je momentálně podle průzkumů druhou nejsilnější stranou. Proč se jí tak daří?

Lukáš Novotný (*1979) vystudoval politologii, sociologii a němčinu na Západočeské univerzitě v Plzni a na Univerzitě Bayreuth. V současnosti přednáší na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

V Německu je velká míra nespokojenosti. Osmdesát procent obyvatelstva má podle průzkumů strach z budoucnosti. V tom se tamní situace neliší od jiných zemí. Doba je nečitelná. Lidé se v ní špatně orientují, což je voda na mlýn subjektů krajně radikálních, ať už zleva, nebo zprava. AfD jede na této vlně. Najde si čas, aby zajela do regionů, kde jsou ohniska nespokojenosti. Umí naslou-

chat lidem, je šikovná mediálně. Není možné každého jejího voliče označit za „nahnědlého“. Z výzkumů víme, že 55 procent stávajících podporovatelů AfD by bylo ochotno v příštích volbách do Bundestagu volit jinou stranu. Takže není to úplně černobílé. A ani definice AfD není černobílá. Momentálně je to strana protestu, která dovede s nespokojeností lidí velmi dobře pracovat. Sahá od nacionálněkonzervativních kruhů až k – minimálně latentnímu – neonacismu.

- V jednom rozhovoru jste řekl, že AfD dokáže na zemské úrovni v některých záležitostech pragmaticky spolupracovat i se zavedenými stranami.

AfD samozřejmě nemůže být jen stranou protestu. Musí tu a tam prokazovat schopnost kooperace. Politici z křesťanskodemokratické koalice CDU/CSU kdysi říkali, že napravo od nich nesmí být už prostor pro žádnou stranu. To znamená, že by CDU/CSU měla být rozkročena i do nacionálněkonzervativních kruhů. Dnes ale napravo od ní strana je, a to velmi silná. Například v Sasku může AfD zvítězit v letošních zemských volbách, což je na pováženou. Konzervativní skupiny uvnitř CDU jsou schopny nalézt s AfD stejnou řeč. Platí to i naopak. Například na tom setkání u Postupimi byli přítomni zástupci takzvané Werte-Union, což je jakési konzervativní křídlo CDU. S AfD je spojuje kritičtější pohled na migraci a zčásti i kritičtější postoj ke Green Dealu. Dekarbonizace podle nich činí německé hospodářství méně konkurenceschopným.

- AfD původně založili euroskeptičtí profesori ekonomie ze západu Německa. Zanechali v ní nějaké stopy?

Moc ne. Jak Bernd Lucke, který stranu zakládal, tak lidé kolem něj v AfD už dávno nejsou. Nelíbilo se jim, jak ji postupně přebírali východoněmečtí radikálové, jako je třeba Björn Höcke z durynské organizace. AfD opustila i její dlouholetá předsedkyně Frauke Petry, pro niž to už též bylo přes čáru. Euroskepticismus ve straně pořád přetrvává, ale již tam nejsou jeho intelektuální nositelé.

■ V ekonomické oblasti tedy AfD žádná rozumná opatření nenabízí? Jedná se o čistý populismus?

Strany tohoto typu v ekonomické oblasti úplně silné nejsou. Popravdě řečeno, oni to po nich jejich voliči ani nevyžadují. Žádný ucelený ekonomický program AfD nemá. Najdeme u ní prvky toho typu, že omezením migrace země ušetří a bude mít více peněz na podporu vlastního hospodářství a svých lidí.

■ Pomáhá AfD odpor vůči ukrajinské migraci nebo protiruským sankcím?

Ano, to tam samozřejmě velmi silně rezonuje. Dokonce jsem někde četl úvahu, co by se stalo, kdyby AfD vyhrála spolkové volby v roce 2025 a čistě teoreticky by mohla vládnout sama. Za této hypotetické situace by bylo pravděpodobné, že by její premiér na svou první zahraniční cestu nejel do Francie nebo Bruselu, ale do Moskvy. Zde by uzavřel například nějakou ekonomickou bilaterální dohodu, která by obcházela současné sankce. Antiukrajinská nota je u AfD slyšet velmi silně. Přiznám se, že si to úplně nedovedu vysvětlit. Nevidím v tom moc smyslu. Ten ovšem nevidím v řadě politických priorit AfD.

■ Schvaluje německá společnost jako celek přijímání ukrajinských uprchlíků a vojenskou podporu Ukrajiny čelící ruské agresi?

Německá společnost je velmi zatížena z předchozích migračních vln. Absorpční schopnost některých německých měst je doslova a do písmene vyčerpána. Téma Ukrajiny zajímavým způsobem dokumentuje původní váhavý postoj kancléře Olafa

Scholze vůči dodávkám zbraní. Bylo ho k tomu třeba trošku popíchnout. I německé společnosti bylo zapotřebí dodat informace, aby se v konfliktu jednoznačně zorientovala. Bylo to samozřejmě dáno i tím, že německý byznys byl dlouhodobě propojen s Ruskem a na dodávkách ruských surovin spočívala výkonnost tamní ekonomiky.

■ Hodně rezonoval Scholzův projev z konce února 2022, kde padl termín Zeitenwende čili jakýsi bod obratu.

Zeitenwende se ale týká hlavně toho, že Němci poprvé aktivně dodávají zbraně. Protože Německo je kvůli svému historickému škraloupu dlouhodobě v mezinárodních vztazích typickým příkladem soft power. Tedy země, která dociluje své politiky prostřednictvím „měkkých“ nástrojů. Dodávky zbraní pro něj byly dlouhou dobu tabu. Natož cílená komplexní výroba nad rámec obranyschopnosti své země.

■ Není paradoxní, že AfD je se svou antiukrajinskou rétorikou úspěšná na východě Německa, které má přitom z dob komunismu zkušenost s ruskou nadvládou?

AfD mobilizovala od roku 2015 osoby, které označujeme za poražené transformace. Byli to především starší lidé. Ale to vidíme i u nás. Když jste starší a přijdete o práci, už je těžší se začlenit. Nemáte třeba kompetence, které dnes zaměstnavatelé chtějí. V Německu byl zároveň problém při relokaci imigrantů, kdy se nedbalo na místní specifika. Když se umísťovali například do konzervativních oblastí s vyšší nezaměstnaností a s dalšími sociálními problémy. To pak vedlo k dalšímu posilování určitého sociálního, ale i etnického napětí. Problémy, které tam už byly, ještě zesílily. AfD je úspěšná na východě Německa z tohoto důvodu. A má-li voliče na své straně, může si s nimi hrát. Když už je jednou zblblá z hlediska migrace, může se to povést i u války na Ukrajině. AfD ví, že musí být opatrná ohledně nějakého schvalování ruské

agrese. Toho si všimněte i u nás. Tito lidé chtějí prý mír. A ti, co podporují napadenou Ukrajinu, chtějí podle nich válku. Tohle nedává vůbec logiku. Zjistíte, že se bavíte s někým, kdo to nedokáže vysvětlit. Jsou zacykleni v tomto sebeklamu.

■ Říkal jste, že 55 procent voličů AfD zvažuje volbu jiné strany. Proč?

Možná cítí, že AfD sice umí poukázat na některé problémy, které je tíží, avšak ne na všechny. Jsou mezi nimi nejspíše čekatelé na to, až se, řekněme, politický střed probere a začne řešit aktuální společenské problémy. A nebude slepě tlačit dekarbonizaci bez ohledu na občany. Politiku obecně vzato musíte dělat proto, aby ji lidé chápali. Víím, že je to v dnešní době složité. Proto je ale lepší dělat některé kroky pomaleji, než je prosazovat nějakým progresivistickým způsobem, na který společnost nebude schopna reflektovat. Obranné mechanismy občanů mohou skutečně vést až k tomu, že ať už z přesvědčení, nebo ze zoufalství přilnou k falešnému mesiáši. K nějakému šířiteli jednoduchých populistických řešení. Zde vidím jeden z největších úkolů dnešní politiky, ať už v Německu nebo jinde. Dělat taková rozhodnutí, která nepovedou k další radikalizaci společnosti. Na nárůstu AfD a podobných uskupení je patrné, že se to stranám politického středu nedaří.

■ Současná německá spolková vláda má hodně nízkou popularitu. Je to tím, že musí řešit tolik krizí najednou, nebo zkrátka nevládne dobře?

Z mého pohledu je tam obojí. Takzvaná polykrize, tedy souběh několika krizí, je skutečně něco, co vás politicky zcela pohltí. A odvede vás to od toho, abyste dělali třeba i některá líbivá rozhodnutí. Prostě hasíte požáry. Na druhou stranu Olaf Scholz není mediálně zdatný kancléř, jako byl Gerhard Schröder a v pozdějších letech i kancléřka Angela Merkel. Určitě má deficit ve veřejném vystupování. Nicméně se podívejme na realitu, ve

kteří jeho koaliční vláda funguje. Na straně jedné jsou zde velmi silní Zelení, kteří tlačí na témata související s Green Dealem. Reflektují nejen tlak z Evropské unie, ale i zevnitř své strany. Debatuje se v ní například o rychlostním limitu na dálnicích, což je v Německu hodně citlivá záležitost. Na druhém vládním křídle se nacházejí liberálové z FDP, kteří zase prosazují rozpočtovou odpovědnost a zájmy zaměstnavatelů. Scholz se mezi Zelenými a liberály musí nějakým způsobem pohybovat. Takže chápu, že mu vždycky není úplně do řeči. Ale stojí v čele vlády a společné kroky by měl vysvětlovat. Z mého pohledu by v tom měl být silnější.

■ **Znamená to, že ačkoliv je Scholzova sociální demokracie ve vládě nominálně nejsilnější, přesto neudává směr?**

Spíše vyvažuje. Ve vládě, kde se všechny tři koaliční subjekty navzájem potřebují, není žádný z nich nejsilnější. Sociální demokraté ve vládě působí jako vyvažující přístroj.

■ **Neoslabují Zelené zmíněné zemědělské protesty, které jsou do značné míry namířeny vůči jejich politice?**

Zelení ovládají jak ministerstvo životního prostředí, tak ministerstvo zemědělství. Tímto propojením došlo k určitému tlaku, aby tyto dva resorty byly lídry v posilování ekologického rozměru německé politiky. Zelení jsou pořád silní, zejména ve větších městech. Podle mě jim prospělo, že byli nuceni vstupem do vlády některé své radikálnější postoje trochu upozadit. A stát se spíše takovou liberálně-ekologickou stranou, čímž si udrželi své městské voliče. Jak se budou blížit volby, budou se u nich více objevovat radikální ekologická témata. Pokud dnes Zelené něco oslabuje, je to účast ve vládě, ale ta vás oslabuje automaticky. Jinak však na tom špatně rozhodně nejsou.

■ **Zelení bývali spojováni s mírovým hnutím, dnes podporují Ukrajinu ve válce s Ruskem.**

V jednu dobu byli Zelení hlavním tahounem německé pomoci, což asi pro část jejich voličského elektorátu mohl být šok. Zelení tímto zaskočili skoro všechny strany a myšlenkově proudy německé politiky. Ukazuje se, že je tuto stranu zapotřebí číst komplexněji. Na mírové hnutí můžete nahlížet jako na snahu podpořit napačenou zemi.

■ **Podle stranických preferencí je dnes nejsilnější CDU/CSU. V čele CDU nyní stojí konzervativce Friedrich Merz. Jak moc se strana liší od éry jeho předchůdkyně Angely Merkel, která šéfovala CDU téměř dvacet let?**

Za prvé se strana musela od Angely Merkel odstříhnout, což nebylo jednoduché. To, že se dostane do určité letargie, se asi dalo čekat. Opustila ji totiž nejen dlouholetá ikona, ale i lidé, kteří pro ni pracovali. Procházela složitým hledáním sebe sama, ale i svého šéfa. Friedrich Merz o tento post v minulosti několikrát neúspěšně usiloval. Aby uspěl, museli mu zmizet z cesty silnější adepti. Nakonec se dostal do čela strany i se svými názory, které mu část spolustraníků vytýkala. CDU teď není moc aktivní. V podstatě žije z chyb vládní koalice. Ale samozřejmě si je moc dobře vědoma, že usiluje zčásti o elektorát, který dnes tenduje k AfD. Což ji vede k debatám, jak moc se rozkročí.

■ **Friedrich Merz má kritičtější pohled na migraci, je příznivcem jaderné energetiky. To jde docela proti tomu, co v posledních letech svého vládnutí dělala kancléřka Angela Merkel. Dá se říct, že i přesto je jeho pozice silná?**

Strana se s ním teď sžívá. V mnoha ohledech se i on sžívá s ní, protože vždy byl nositelem spíše konzervativnějších postojů. Angela Merkel se snažila stranu posunout více liberálním směrem. Do CDU patří oba tyto proudy. Vždy je mezi nimi nějaká třenice. Možná teď strana ani nemá čas komplexněji debatovat nad tím, kam se má ubírat, protože se letos konají evropské a troje zemské volby. Mini-

málně v Sasku hrozí, že CDU nemusí udržet post zemského premiéra. A to by byl samozřejmě velmi varovný signál.

■ **Do jaké míry může CDU ohrožovat WerteUnion, která se zřejmě transformuje v novou stranu?**

CDU dosud existence WerteUnion posilovala tím, že ve straně byla nacionálněkonzervativní frakce, v níž se někteří voliči mohli zhlédnout. Teď se ovšem ukazuje, že je tu AfD, která to v jejich očích možná dělá lépe. Což vede k určité nervozitě tohoto křídla, k jeho radikalizaci, a tím i ke sporu. Určitě to nějaké ohrožení kompaktnosti CDU může znamenat. Někdejší šéf kontrarozvědky Hans-Georg Maaßen jakožto hlavní představitel WerteUnion už nějaký čas říká, že novou stranu založí. Aby uspěl, musel by oslovit nejkonzervativnější křídlo CDU a zároveň liberálnější část AfD. Těžko říct, zda v tom bude úspěšný. Těší se jistě mediální pozornosti, ale nemyslím si, že by měl potenciál strhnout skupinu nacionálního konzervatismu. V Německu se teď spíše vede debata o nové straně, kterou založila Sahara Wagenknecht. Cílí do různých směrů a chce nahradit Levici (Die Linke).

■ **Die Linke v minulých volbách do Spolkového sněmu nepřekročila pětiprocentní hranici a zdá se, že je definitivně na sestupné dráze.**

Dojždí na personální slabost. A Sahara Wagenknecht je bezesporu osobností, která politickým lídrovstvím a umem své bývalé spolustraníky z Die Linke dost převyšuje. A jí se tedy nedivím, že do toho jde. Vidí, jak to dělají špatně. Její strana podle mě bude hrobařem Die Linke.

■ **Může brát voliče i AfD?**

Antimigrační téma nebo i specifická sympatie vůči Rusku není jen záležitostí krajní pravice. Určitě se to táhne průřezově různými skupinami. Takže i tímto směrem její kalkul bezpochyby jde.

Tomáš Fošum

Známa neznámá Zofia Nałkowska

Varšavský byt s nepřehlédnutelnou palmou a uprostřed pokoje elegantní dáma, která je vždy ochotná probírat společenská témata a číst texty i zcela neznámých spisovatelů. Tak na literární salón Zofie Nałkowské (1884–1954), jedné z čelných osobností meziválečné polské prózy, vzpomínali tehdejší intelektuálové. Letos uplyne 140 let od autorčina narození a zároveň 70 let od její smrti.

Tradici rodinného literárního salónu započal spisovatelčin otec Waclaw Nałkowski, geograf a výrazný varšavský levicový aktivista. Působil jako pedagog na utajené, takzvané Létařské univerzitě (Uniwersytet Latający), kde jeho dcera studovala jazykovědu, literaturu, ekonomii a historii. Matka Anna, rozená Šafránková, pocházela z Moravy. Ačkoliv vydala několik geografických publikací a s oběma dcerami ji pojil velmi dobrý vztah, Zofii se zdál matčin život nenaplněný, přizpůsobený přáním muže. Jako čtrnáctiletá začala Nałkowska publikovat časopi-secky své první básně, od veršů však záhy zamířila k próze. Jedním ze stěžejních témat se pro ni v počáteční fázi tvorby stala otázka ženské emancipace.

V roce 1904 vyšel první díl trilogie *Kobiety (Ženy)* nazvaný *Lodowe pola (Ledová pole)*, dílo o dobových konvencích svazujících něžné pohlaví a ženském vnitřním světě. Byť motiv výrazného antagonismu intelektu a citů může dnes působit poněkud zastarale, ve své době se jednalo o svěží společenský námět, a především velmi zdařilý prozaický debut. Dílo navíc naznačovalo literární cestu, kterou se autorka bude ubírat: psychologickou prózu. V téže době se také Nałkowska vdala za publicistu a pedagoga Leona Rygiera. Dvojice se pragmaticky rozhodla konvertovat ke kalvinismu, z důvodu případného pohodlnějšího rozvodu. Tato prozřetelnost se páru skutečně vyplatila, k oficiální rozluce došlo v roce 1918.

Téma ženské emancipace autorka dále prohlubovala v knihách vycházejících mezi léty 1908 až 1915. Nesly tituly *Rówieśnice (Vrstevnice)*, *Narcyza (Narcisa)* a *Węże i róże (Hadí a růže)*. Navzdory tomu, že Nałkowska poukazovala na nutnost nezávislosti na mužském protějšku, její osobní život tomu příliš neodpovídal. Na Kongresu žen v roce 1907 sice odvážně přednášela o nerovnosti mezi pohlavími a proklamovala sexuální svobodu, sama ale později čelila násilí ze strany druhého manžela.

S legendou bojové frakce Polské socialistické strany a velitelem vojenské policie Janem Jurem-Gorze-

chowským se spisovatelka přestěhovala do Vilniusu a poté do Grodna. Vlastnosti, které salónní intelektuálku původně na Gorzechowském okouzly, tedy jeho „jednoduchá, divoká a surová duše“, byly nakonec také tím, kvůli čemu od něj z města nad Němzem utíkala zpět do milované Varšavy.

Patologické vztahy Nałkowskou provázely v různých formách až do konce života. V posledních letech tak kupříkladu čelila přehnané náklonnosti přelévající se až do uzurpátorství ze strany své hospodyně a sekretářky Genowefy Goryszewské.

Věhlasná autorka i čtenářka

Nejrozsáhlejším životopisem Nałkowské se stala autorka sama. Celkem vyšlo šest svazků jejích deníků, které si vedla od roku 1899 až do své smrti. Zachycují nejen osobnostní vývoj od náctileté debutantky k vážené dámě polské prózy, ale především představují cenné dobové zpravodajství o polské intelektuální elitě. Jeden z jejích četných literárních přátel, spisovatel Witold Gombrowicz, se sice

v souvislosti s Nałkowskou v nad-sázce zmiňoval o jejím snobském způsobu života, nicméně neopomí-nal to, čím proslula – schopnost objevovat nové literární talenty.

Čtením rukopisů začínajících spisovatelů Nałkowska skutečně strávila mnoho volného času a v kariéře pomohla Brunovi Schulzovi, Pole Gojawicyzské či Michału Choro-mańskému. Zvláště k prvně jme-novanému pojila Zofii velká tvůr-čí sympatie i blízké přátelství, což vedlo k nevráživosti jejího o dvacet let mladšího partnera Bogusława Kuczyńského. Ten ze žárlivosti zničil speciální vydání Schulzovy knihy *Sklepy cynamonowe (Skořicové krámy)*, které autor pro Nałkowskou z vděčnosti ilustroval.

Literární obrat nastal u Nałkowské po první světové válce, kdy začala více otevírat politicko-spo-lečenská témata, její psychologická próza získala všeobecnější rozsah a nezaměřovala se výhradně

Věhlasná autorka i čtenářka Zofia Nałkowska.
Foto: Wikimedia Commons

na ženskou problematiku. Léta 20. a 30. byla autorčiným literárně vůbec nejplodnějším obdobím. Stala se místo-předsedkyní polského PEN klubu, patřila ke skupině levicových spisovatelů Przedmieście (Předměstí) a roku 1933 se stala jedinou ženskou členkou Polské literární akademie.

Tehdy navíc začala vynikat také v dramatické tvorbě – její hře z roku 1930 *Dom Kobiet* (Dům žen) o třech ženách žijících minulostí svých mužů tleskali diváci vestoje. V autorčině díle se stále výrazněji promítaly rovněž problematika národnostních menšin a téma politických vězňů. Patriotických, a především nacionalistických tendencí zcela prostá Nałkowska relativizovala vyhocené projevy vlastenectví. Mimo jiné uváděla příklad Ukrajinky odmítající vypovídat v polštině a provolávající lásku ke svému národu, za což si vysloužila další dny ve vězení.

Nešvary Druhé Polské republiky autorka hned několikarát zpracovala i v umělecké beletrii. Psychologii s politiko-společenskou kritikou spojila v díle *Romans Teresy Hennert* (1923), které u nás vyšlo již na konci 20. let pod názvem *Teresin román*. Zakázaná láska hlavní hrdinky těžící ze své krásy a šplhající v kariérním žebříčku díky mužům je pouze jednou vrstvou románu. Text především zachycuje život všedního dne v zemi a podrobuje kritice vládnoucí elity. Mozaikou krátkých črt ze života obyčejných lidí v knize *Charaktery* pak docílila výmluvného portrétu dobové společnosti. V románu *Choucas* (1927) se zamýšlela nad různými podobami a projevy nacionalismu, situace národnostních menšin si všímala v próze *Niedobra miłość* (Zlá láska) z roku 1928.

Jedno z nejvýznamnějších autorčiných prozaických děl *Granica* (Hranice) vyšlo v roce 1935. Zenon Ziembiewicz, inteligentní muž se slibně se rozvíjející politickou kariérou, v něm zabředává do milostného trojúhelníku, který vede k posunu jeho etických hodnot. Právě otázka překročení morálních hranic, dopady na osud člověka a psychický rozklad jeho osobnosti jsou tím, na co se dílo soustředí primárně. Nałkowska umně pracuje s destruktivním vlivem společnosti na jednotlivce: kvůli ní není schopen činit rozhodnutí plynoucí ze sebe sama, je nucen zapadnout do schématu, přizpůsobit se a spolupracovat. Zároveň však bez ní nemůže fungovat a sám se podílí na vytváření nemorálních schémat.

Podobně je tomu v méně známém románu *Niecierpliwi* (Netrpěliví), jenž je posledním dílem vydaným před válkou a bývá označován za jednu z nejtěžších a zároveň nejzdařilejších autorčiných próz. Duševní problémy a neschopnost vzájemného porozumění manželů Jakuba a Teodory vedou až ke vzájemnému odcizení přecházejícímu v odpor a následnou tragédii. Autorka zde doslova rozpitvává psychické pochody hrdinů a chaosu lidské psyché zdařile přizpůsobuje jazyk a styl vyprávění.

Cesta ke kořenům

Většinu druhé světové války strávila ve Varšavě, kde se svojí mladší sestrou Hannou, uměleckou řezbářkou, vedla obchod s tabákem. V poválečných letech sice musely obě

zapřisáhlé Varšavanky přesídlit do Lodže, spisovatelka se však na rodnou – a značně zdecimovanou – půdu vrátila na začátku padesátých let.

V roce 1946 vyšlo nenápadné a útlé dílo, které ale do dnes tvoří základ kánonu povinné četby na všech polských školách. Vypravěčská strohost a neangažovanost *Medalionů* (*Medailony*) byly tím, co na díle autorky, obvykle si libující v květnatém rozpitvávání lidské psychiky, překvapilo kritiku nejvíce. Strohý vypravěč, spíše reportér, vyplýval koneckonců z role autorky coby členky Hlavní komise pro vyšetřování nacistických zločinů v Polsku. S léty se ukázalo, že rozhodnutí Nałkowské zprostředkovat čtenáři krutost a zlo holocaustu minimem slov bylo mimořádně nadčasové.

Na podzim téhož roku spisovatelka spolu s dalšími polskými autory navštívila Československo. V době, kdy začal opět rezonovat spor o Těšínsko, se Nałkowska do země své matky vydala s touhou i částečnou nervozitou. „Chci, aby byli milí, aby se mi líbili,“ zaznamenává si do deníku 6. října, kdy si při přípravách na cestu vzpomíná na matčin zpěv české hymny. Na pražském nádraží je přivítala delegace v čele s významným polonistou, profesorem Karlem Krejčím. Po Praze zavítali do Kutné Hory, Dobříše či na Kopniště. Slovenskou strelou pak odcestovali na Slovensko a dušičky strávili opět v Čechách u hrobu T. G. Masaryka v Lánech, kde si následně v tamní hospodě zanotovala *Na tý louce zelený*.

Nałkowské stále nechyběla chuť politicky se angažovat: v roce 1949 působila jako delegátka Světového kongresu příznivců míru v Paříži, a stala se dokonce členkou Celonárodního výboru oslav 70. narozenin Josifa Stalina. Rozčarování z komunistického režimu se však ani jí nevyhnulo. Spisovatelka již nebyla schopna se v novém systému plně zorientovat, o čemž svědčí její deníkové zápisky, unavené, kratší a stýskající si nad zdravotním stavem.

V roce 1948 vyšel první svazek díla *Węzły życia* (*Uzly života*), v němž se čtenář opět přenesl do období posledních chvil meziválečného polského státu. Poslední její spis *Mój ojciec* (*Můj otec*) z roku 1953 se vrací do minulosti k autorčině mužskému vzoru. Po knize *Dom nad łąkami* (*Dům nad loukami*) vydané ve 20. letech, která popisovala autorčino dětství až po válečná léta v milovaném městě Wołomin u Varšavy, je druhým dílem s výraznými autobiografickými prvky.

Zofia Nałkowska zemřela 17. prosince 1954 na následky cévní mozkové příhody. Na jejím pohřbu byla kromě řady významných umělců a literátů přítomná také komunistická delegace. „Nejprve udělají z člověka hadr a potom s ním ještě mávají,“ trefně klasifikovala režim v posledních letech života. Na autorku, která si svými nadčasovými díly zajistila nesmrtelnost, upomíná kromě názvů mnoha ulic, pomníků, biografí či muzea také jedna astronomická zvláštnost. V roce 1994 na základě rozhodnutí Mezinárodní astronomické unie získal pojmenování Nałkowska jeden z kráterů na Venuši.

Táňa Matelová

Obrazy silných žen na stříbrném plátně

Jaký byl rok 2023 v české kinematografii? Velmi bohatý a pestrý. Porotci cen Český lev, které budou vyhlášeny 9. března, mají letos na výběr z řady výrazných, vesměs pozoruhodných titulů.

Nejvíce nominací (15) na Českého lva a taky neúspěšný pokus dostat se na oscarový shortlist v kategorii o nejlepší cizojazyčný film mají *Bratři*. Příběh skupiny bratrů Mašínů rozděluje dlouhá léta společnost a vzbuzuje vášně. Film Tomáše Mašína s Oskarem Hesem, Janem Nedbalem a Tatiánou Dykovou v hlavních rolích může ale diváka nechat překvapivě chladným. Je výborně zahráný a kompetentně natočený a některé akční scény člověka v kině přikovají do sedačky.

Ale jako celku snímku ubližuje několik věcí. Tvůrci občas neúspěšně lavírují mezi snahou odvyprávět příběh odbojové skupinky podle reality a mezi potřebou ho dramaturgicky vyšperkovat podle žánrových škatulek. Ve výsledku

to pak není ani Hollywood, ani syrová artovka. A snímku také škodí, že vlastně nevyjadřuje žádný názor. Legitimní by bylo přijmout nesmlouvavou perspektivu Ctirada a Josefa, nebo naopak se na jejich anabázi podívat kriticky. Scénář Marka Epsteina však hraje bezpečně na neutrální notu a z kontroverzní látky vytváří poměrně bezzubou čítankovou dobovku.

To snímek *Úsvit*, zasazený do prostředí baťovského městečka pod Tatrami pár let před vypuknutím druhé světové války, je vším jiným než historickou kronikou. Druhý počín mladého režiséra Matěje Chlupáčka se skrže retro kulisy vyjadřuje jednoznačně k dnešku. Není to detektivka, byť v centru dění je polokriminální zápletka s tělem mrtvého novorozence. Jedná se o psychologické drama, v němž se hlavní hrdince Heleně – moderně smýšlející manželce ředitele továrny – během několika dní před porodem dítěte zcela zborští životní jistoty.

Eliška Křenková ztvárnila hlavní roli ve filmu Úsvit.

Foto: Wikimedia Commons/film Úsvit

Výborná Eliška Křenková je tahounem rafinovaně vystavěného vyprávění, v němž se nenásilně a bez didaktičnosti prolínají témata, jako jsou povaha korporátního kapitalismu, vztah společnosti k jinakosti nebo „gaslighting“ namířený vůči sebevědomým ženám. Neotřelý a silný film, vznášející se v jakémsi příznačném oparu nevědomosti před světovou krizí, vzbuzuje jen jednu otázku pro tvůrce: nešlo by příště podobně silnou látku rovnou natočit ze současnosti?

Na hranici manýry

K dnešní době – ale z opačného pólu časové přímky – se vztahuje také ambiciózní sci-fi debut Roberta Hloze *Bod obnovy*. Jeho děj se točí kolem technologie, která lidem umožňuje zálohovat si životy a obnovovat si je v případě nenadálé smrti. Překotně vyprávěná zápleтка se dotýká aktuálních témat, jako je touha po nesmrtelnosti ve jménu transhumanismu nebo ochota společnosti vzdát se ze strachu svobody ve prospěch iluzorního bezpečí, ale nikdy nejde do moc velké hloubky.

Hloze více zajímá vnějšková podoba světa budoucnosti včetně nejrůznějších vychytávek denní potřeby. Jeho pojetí sci-fi dystopie suverénně a sugestivně kombinuje chladnou sterilitu *Černého zrcadla* se špinavou realitou *Blade Runnera* nebo *Potomků lidí*. Na hranici otravné manýry je režisérovo vedení herců. Všechny postavy procházejí filmem s tak vážným, ustaraným a dramatickým výrazem na tváři, že je to obtížně snesitelné.

Vážné výrazy na tváři charakterizují film *Bod obnovy*.

Foto: Kultura Hranice

Ale jinak představuje *Bod obnovy* na tuzemské poměry nevšední žánrovou událost, která může talentovanému tvůrci – s ohledem na vesměs hodně kladné zahraniční ohlasy a kritiky – otevřít dveře u světových produkcí.

Kritiky, tentokrát ty české, si podmanil nečekaný komediální hit loňského roku s názvem *Přišla v noci*. Nízkorozpočtový snímek režisérů Tomáše Pavlíčka a Jana Vejnarů vypráví o páru třicátníků, jemuž se do bytu nastěhuje mužova excentrická matka. Film je koncertem brněnské herečky Simony Pekové, která exceluje v roli maniakální, manipulativní i lítostivé Valerie. Bohémské divy, jejíž životní strategií bylo vždycky hlavně naplno si užívat. Oběti jejich neustálých pasivně agresivních výlevů, lží a výmluv – syn Jirka (Jiří Rendl) a jeho přítelkyně Aneta (Anette Nesvadbová) – jsou zástupci generace městských mileniálů, která je tak trochu beztvará a nudná. Nic jim nechybí, přesto jsou úzkostní, nerozhodní a vztahovační. Těžko říci, jestli to tak tvůrci zamýšleli, ale řada diváků se z hlediska sympatií ráda přikloní na stranu Valerie.

Vyždímané emoce

Další výborný výkon herečky ve zralém věku nabídl snímek *Tancuj Matyldo*. Zkušený dokumentarista a debutant na poli hraného filmu Petr Slavík natočil vyzrálé lehce komediální drama o egocentrickém exekutorovi v podání Karla Rodena, kterého okolnosti přinutí postarat se o svou matku s Alzheimerem. Roden je tradičně dobrý, ale Regina Rázlová si pro sebe v roli bývalé barové zpěvačky Matyldy krade celý film. *Tancuj Matyldo* je příklad skvěle napsaného a zahraničního mainstreamového filmu, který z vás vyždímá emoce bez sentimentálního tlačení na pilu.

Platí to i o snímku *Němá tajemství*, jenž uzavírá tento glosář. Symbolicky se vracíme na začátek, a to díky osobě režiséra Tomáše Mašína. Nutno podotknout, že tohle psychologické drama říznuté detektivní zápletkou je vydařenější než film *Bratři*. Policisté v něm vyšetřují záhadné okolnosti úmrtí veterináře Martina, který o několik měsíců dříve zůstal na vozíčku s těžkou afázií. Scénář Alice Nellis se ve flashbacích vrací k Martinově vztahu ke třem ženám: manželce Erice (Jana Plodková), matce Daně (Milena Steinmasslová) a milence Janě (Magdaléna Borová). Je to ten typ filmu, který roste v divákoví minutu od minuty. Relativně rutinní detektivka se postupně překlápí v silné melodrama o ženské solidaritě, za které by se nemusel stydět ani Pedro Almodóvar.

Rok 2023 byl v českém hraném filmu neobyčejně rozmanitý žánrově, ale našel se jeden společný jmenovatel, který nejlepší snímky loňského roku spojuje. Byl to rok silných a výrazných ženských hrdinek.

Jan Gregor

Snaha o únik z mužského světa

Slovenská autorka Miroslava Kulková vydala v minulém roce svůj debut Hotel Balkán. Za názvem, který na první pohled evokuje krvavý thriller nebo obsáhlou literární reportáž, se ve skutečnosti ukrývá subtilní, silně individualizovaná próza, jejíž vyprávění vynáší na světlo problémy přesahující balkánský prostor.

Knihu *Hotel Balkán*, doplněnou sugestivními černobílými ilustracemi Marca Rapanta, tvoří sedm kratších textů propojených vypravěčkou identifikovanou jako slovenská cizinka. Už první z nich prozrazuje více o celé kompozici díla. Vypravěčka v něm totiž odhaluje, že její cesty po Balkánu mají rovinu badatelské práce z oblasti mezinárodních vztahů s konkrétním cílem, a sice najít odpovědi na otázky, jak se vztahy kazí a jak se opravují. V sedmi textech spolu s cizinkou procházíme různými místy balkánských zemí, čímž vzniká kaleidoskop různorodých příběhů postav z Bosny, Srbska, Albánie, Severní Makedonie, Kosova, Chorvatska a Černé Hory.

Vypravěčka přitom v knize neustále upozorňuje na všudypřítomné odkazy na poměrně nedávný konflikt vyvolaný etnickými rozbroji. Balkánský svět se tak jeví jako rozbitý a plný trosky, a to jak ve fyzickém smyslu rozbombardovaných míst a zchátralých budov, tak i v rovině rodinných tragédií a bolestivých vzpomínek: „Teodorina paměť je nemilosrdně dokonalá. Budovy si pamätá s čerstvými ranami, miznúce v prachu. (s. 40) ... doma vo svojej teplej mäkkej posteli zavrie oči a zo svojej dokonalej pamäťovej karty vyberie spomienku z leta 1999. (s. 46)

Ve vztahu k zraňujícímu vzpomínání se příhodným leitmotivem provádějícím hrdinku na cestách stávají vrány, které prý na minulost nezapomínají, a zůstávají tak na místě coby svědkové tragických okamžiků.

Autorka sice zasazuje jednotlivé příběhy knihy do vícera zemí s rozdílnou kulturou a specifickou politickou situací, realitu celého regionu však nahlíží postava cizinky právě přes ústřední otázku svého bádání. Jako metodu výzkumu si volí osobní setkávání s politiky dané oblasti. Zvolený přístup se však jeví jako nedostačující, či dokonce

nefunkční, a cizinka tak postupně se zklamáním zjišťuje, že odpovědi na své otázky se od mužských politických reprezentantů asi nikdy nedozví: „O podstatných veciach so mnou nikto nechce hovoriť.“ (s. 22) Mužští respondenti

Miroslava Kulková vydala loni svůj debut *Hotel Balkán*.

Foto: archiv Miroslavy Kulkové

totiž na položené dotazy neodpovídají otevřeně a daleko více se zajímají o intimní sblížení s mladou ženou.

Protagonistka si tak začíná uvědomovat, že se ocitá ve světě silně poznamenaném posledním válečným konfliktem, který byl očividně rozpoután egocentrickými choutkami místních „alfasamců“. Přestože cizinka poznává balkánský prostor už víc než dvě dekády po zničující válce, zjišťuje, že život je tady pořád do velké míry ovlivněn autoritativním příkazem tradičního patriarchy. Jeho běžným nástrojem pro získávání moci a ovládnutí pravdy zůstává genderově podmíněné násilí: „Zaschnutá krv lemuje Petrinu strapatú hlavu, červené stužky sa spájajú na jednom mieste v čiernych vlasoch. Hnedé oko sa stráca v modrofialovom opuchu.“ (s. 48)

Nepříjemná minulost

A právě tady se dostáváme ke skutečnému tématu autorčiny prózy. Balkánský prostor zde zastupuje mužský svět, v němž jsou ženy vnímány jenom v pozici kořisti nehodné vlastního rozhodování. Autorka využívá své balkánské příběhy k zobrazení různorodých situací, kdy je svoboda a seberealizace ženy svázána mužským diktátem. Snad nejkřiklavějším příkladem je v knize zmíněný fenomén takzvaných zaslíbených panen v Albánii. Ženy, které jejich rodiny ve snaze uchovat majetek přinutily dodržovat celibát a prakticky se stát muži. To nakonec dokládá i příběh Duni, která tuto genderovou determinovanost vyjadřuje následovně: „Chcela som byť nezávislá a silná žena, ale také u nás neexistovali.“ (s. 64)

Motivy války mezi etnickými skupinami regionu se tak střídají s vyjádřením snahy o osobní vysvobození se zpod mužské nadvlády. Cizinka poznává příběhy balkánských žen a jejich útrapy způsobené rozhodováním mužů, ale zároveň sama zápasí s tíživými vzpomínkami na vlastní vztah: „Trásu sa mi prsty, keď skladám lodičku z farebnej fotky... Snažím sa vyhýbať dotyku kože s tvárou muža... Predstavujem si, že ho odnesie ďalej do Bosny, tá ho pošle Sáve, tá Dunaju, ktorý ho napokon odovzdá Čiernemu moru. Tam už bude loďka také premočená, že ju na dne navždy pochová piesok.“ (s. 29)

Kulťková tak utváří obraz živého procesu zpracovávání nelehkých vzpomínek hned z několika perspektiv. Zatímco vědecký projekt protagonistky ukazuje vyrovnávání se s traumatickou zkušeností války, v samotném vnitřním prožívání hrdinky sledujeme proces zpracovávání nepříjemné minulosti skrze motivy cíleného zapomínání. To v textu reprezentují i projevy cizinčina podvědomí vyjádřené snovým obrazem „belly“, jisté alternace hrdinky, na jejíž útokem poznačené tělo se cizinka rozhodne cíleně zapomenout.

V souvislosti s tím se autorce účinně daří zobrazovat zápas o vlastní pocit svobody prostřednictvím motivů úniku. Jako pars pro toto lze uvést několik osudů ženských postav. Itéma usiluje po vynucených zásnubách metaforicky odplavat pryč od svého vztahu s Goranem: „Kiežby ten prsteň sám skĺzol z prsta. Možno ak bude vo vode do-

statočne dlho, prsty sa jej scvrknú.“ (s. 91) Oanino úsilí vymanit se ze vztahu s Ionutem sledujeme v obraze útěku ze společného bytu: „Byt sa jej zdal pochmúrny, malý, neprekvapilo by ju, keby v rohu začali rásť kvaple ako v jaskyni. Nemohla sa nadýchnuť...“ (s. 101) Příběh Jovany z textu *Čierna hora, čierny vták* zase sleduje rozpad vztahu a odchod ženy ze země po traumatickém zážitku násilného styku.

Cesta ven

Paralelně s příběhy balkánských žen se snaha o únik před bolestnými vzpomínkami objevuje také v konání samotné protagonistky. Zpočátku Kulťková skrze svoji cizinku projektuje hlavně pocity nejistoty a úzkosti zapříčiněné explicitně nevyjádřenou, avšak nepochybně přítomnou problematickou minulostí. Pocity ohrožení lze vyčíst z jejího úzkostného prožívání různých interakcí s muži. Podobně taktéž vyrovnávání se s vlastní minulostí je zobrazeno zejména prostřednictvím motivu běhu ve smyslu touhy po svobodě a získání osobní integrity.

Zatímco na začátku u hrdinky sledujeme zpracovávání tíživé zkušenosti především skrze obrazy neklidného pohybu vpřed, postupem času cizinka nabývá sebevědomí a získává ztracený pocit osobní integrity: „Z nepravdivého tréninku sa stane páľčivá potreba.... Nadobúdam istotu, že ma moje nohy odvsadial' spoľahlivo odnesú.“ (s. 18)

Místo cíleného zapomínání se tak pouští do přímé konfrontace s vlastními vzpomínkami: „Niektoré otázky majú nabrušené ostrie. Otáznik jednej z tých, ktoré mi nedajú spať, nakoniec chytím ako hák a zarežem si do živého... Olúpem sa ako vajce natvrdo.“ (s. 127) Je tak zjevné, že Kulťková nezůstává pouze u zobrazování prožitého traumatu, ale pro protagonistku, stejně tak jako i pro ostatní ženské postavy vytváří prostor pro uspokojivé vyřešení jejich tíživé situace. Dává tím jistou naději, že i z bolestné minulosti existuje cesta ven.

Čtenář, který by od debutu Miroslavy Kulťkové očekával plnokrevnou reportáž o politické historii Balkánu či rozsáhlý román plný vzrušujících scén, si zde přirozeně nepřijde na své. To však ostatně ani nebylo autorčiným cílem. A je to jen dobře, protože tato próza aspiruje na vyšší hodnotová kritéria, než je pouhý žurnalismus nebo dobrodružnost žánrové literatury. Projekt osobních svědectví a rozhovorů splňující roli epického tkaniva tu totiž překrývá silně subjektivizovaný příběh hrdinky, který má sám o sobě silnou výpovědní hodnotu. Ať to už bylo jejím záměrem, nebo nikoliv, povedlo se Kulťkové napsat narativně dobře zvládnutý text feministické literatury, která pro sílu vyznění nepotřebuje berličky angažovanosti, ale ustojí komplikovanost tématu i svou vlastní estetickou hodnotou. A to je nakonec něco, co se u debutantů nevidí tak často.

Matúš Guziar

Miroslava Kulťková: *Hotel Balkán*. KK Bagala, 2023.

Sokolovsko: Letní pohádka II

Není od věci vrátit se v době holomrazů střídaných plískanicemi do loňských horkých a slunných červencových dní, kdy jsem putoval po Sokolovsku. V návaznosti na reportážní esej, publikovaný v *Demokratickém středu* v čísle 3/2023, se nyní vypravíme do dvou dalších městeček, kam jen málokdo zavítá jako turista. Vzpomínky na ně získávají na aktuálnosti. Region totiž po nedávné „bezcen-zurní“ debatě ministra vnitra Víta Rakušana poutá pozornost médií coby typický příklad všemožně marginalizované bašty populistů a fašistů. Dějiště inkriminované besedy – okresní Sokolov – i tento-krát ponecháme stranou, pomyslná smyčka kolem něj se však utáhne ještě víc. Projdeme si totiž Březovou a Svatavou, dvě sice menší a málo známá, leč nikoli nezajímavá sídla.

Březová

Brzy ráno o státním svátku slovanských věrozvěstů nasedám v centru Sokolova na autobus do Březové. Vůz je téměř prázdný. Vytyčuji si zhruba hodinu na prohlídku městečka, které dlouho platilo za bezvýznamnou vesničku na úpatí Císařského, dnes Slavkovského lesa. Ve svazité poloze ji tu založili už příslušníci kmene tradičně označovaného jako Sedličané. Svědčí o tom původní, dnes již málo znatelný urbanismus a především slovanské jméno sídla, jehož podobu zvukově uchovala i německá varianta Prösau. Ještě v roce 1930 měla Březová pouhých 127 obyvatel a teprve krátce se těšila statutu samostatné obce. Po poválečném odsunu valné většiny zdejšího – německy hovořícího – obyvatelstva tu žilo jen šest rodin.

K radikální změně došlo až po roce 1948, kdy si nejprve dolnorychnovské sklárny a posléze sokolovské hnědohelné doly a briketárny vyhlédly Březovou jako vhodnou lokalitu pro výstavbu zaměstnaneckých domků a bytovek. Dokonce si ji tak trochu musely vyvzdorovat. Původně totiž měla být zahrnuta do vojenského výcvikového prostoru Prameny, kvůli němuž zanikly čtyři desítky obcí.

Postupně se tak stávala příkladem realizace poněkud utopistické socialistické urbanistické vize hornicko-dělnického sídliště v kopcích a zeleni, stranou od elektráren, kombinátů, fabrik a prašných uhelných velkolomů kotliny při řece Ohři. Roku 1961 ji obývaly již bezmála tři tisíce lidí. Podobný zámysl stál za výstavbou města Meziboří u Litvínova, Březová se však svým poměrně velkolepým náměstím – ale také tím, že jde o směsici nové bytové, rodinné a zčásti i původní zástavby – podobá spíše Hrádku u Rokycan nebo Chvaleticím.

Po výstupu z autobusu mě uvítají liduprázdné ulice, ráno ve svátek ostatně není divu. Jen hrstka chlápků se trousí pro lahváče do vietnamských krámků na náměstí. Všude kolem převládá architektura socialistického realismu. Pár budov je reprezentativnějších (radnice, školské objekty, bytovky při náměstí), zbytek zaujme jen drobnějšími zdobnými detaily a je často znešvařen zateplením a pestrobarevnými nátěry.

Stoupám k rodinným domkům. Přál bych si Březovou navštívit v časech, kdy ještě bývaly všechny totožné. Aniž bych choval k minulému režimu sebemenší přízeň, musím uznat, že takto ambiciózních stavebně-urbanistických projektů už z řady důvodů nejsme mocni. Vystavět uprostřed lesů na svazích hor nové město financované z veřejných prostředků, k tomu už se doba po roce 1989 nevzepjala. Bezpochyby to souvisí s přechodem vizionářské moderny v postmodernu, jíž jsou podobně rozmáchlé koncepty cizí. A nejspíš je to tak dobře, vezme-li v potaz, jak rozpačitě skončily náběhy takových pokusů – různá developerská sídliště nebo satelitní městečka.

Vyjdu na louky nad městem, jsem už těsně pod lesem, otevírá se hezký výhled do sokolovské kotliny – přes vedení vysokého napětí. Proti mně se vyřítí pes bojového plemene, za ním s odstupem kráčí nepřekvapivě lokální silák. Scházím čtvrtí zajímavých typizovaných rodinných domků do nejstarší části Březové. Leží v nejhlubší části údolíčka a prozrazuje ji pár statků, povětšinou neladně přestavěných, německý pomník padlým a starobylý křížek. Jako reziduum minulých dob působí i hospoda Start, jež láká na pivo jedné lacinější značky.

Oficiální památku má Březová jedinou: pěkný hrázděný domek na okraji areálu škol a sídliště. Bohužel i on má nevhodná plastová okna. Přednedávnem ovšem vznikla možná druhá – budoucí – památka. Na novodobém hřbitově vyrostla roku 2021 pohřební kaple „v irském stylu“, jež získala ocenění v soutěži zaměřené na utváření veřejného prostoru. Dobíhám autobus a řidič, stejný jako ráno, se táže: „To už jedete zpátky?“ Do Březové zjevně jezdí na otočku, natož na procházku jen málokdo.

Přemýšlím, zda všechny ty drobné detaily a pozorování neregistruji příliš předsudečně. S jakousi předem danou stereotypní představou, co lze ve městě jako Březová čekat, zaznamenat a co o něm předat dál. Lze na Březovou pohlížet jinými očima, bez tohoto myšlenkového nánosu? Vidět ji jako přívětivé město uprostřed zeleně, s přehledným a pozoruhodným urbanismem, kde se sice nedočkáme závratné nabídky služeb ani kulturního vyžití, ale za domem máme vstup do jednoho z našich nejtajemnějších

Svatavské náměstí nemá ani své zvláštní jméno. Tvoří jej prostranství mezi kulturákem, ulicí ČSA, úřadem městyse a kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie.

Foto: Martin Veselka

a nejpodmanivějších pohoří? Tedy do Slavkovského lesa, jenž na turistické naplnění svého potenciálu – naštěstí – stále ještě čeká.

Svatava

Do Svatavy přijíždím navečer. Rozložitá kdysi elegantní nádražní budova chátrá a už nějakou dobu zjevně neslouží svému účelu. Na peróně vztyčili stísněný betonový přístřešek typu antivandal. Jeho nevábnou estetiku příliš nezvyšuje „stylové“ pomalování ani fakt, že se patrně stal populárním dějištěm schůzek místní mládeže. Procházím ulicemi Mládežnická a S. K. Neumanna, na něž navazuje jedna ze dvou hlavních tříd městečka. Nese název Pohraniční stráže, ta druhá se pyšní jménem Československé armády.

Přetrvávající úctu k revolučním tradicím našeho lidu stvrzuje sousední ulice Táborská. Evidentně totiž neodkazuje ke zdejšímu ženskému koncentračnímu táboru z let 1943–1945, mimochodem největšímu u nás. Prošlo jím

až 10 000 vězenkyň, které zde sloužily až dvanáctihodinové šichty ve výrobě leteckých součástek, adaptované z původní přádelny. Dohlížely na ně kriminálnice vyznačující se obzvláštní brutalitou. K jídlu byla často jen shnilá řepa či tuřín a ženy trpěly permanentním zavšivením. Koncem války se stal křižovatkou pochodů smrti směřujících z větších koncentráků, kde se nacisté snažili zahladit stopy svých zločinů.

Stejný osud potkal i svatavský tábor, v dubnu 1945 nejprve evakuovaný, poté zbavený ostnatého plotu, posléze osvobozený Američany a prakticky hned nato z hygienických důvodů spálený. Co v takových případech následovalo a jak do toho bylo zapojeno sudetské obyvatelstvo, lze vidět v unikátním filmu režiséra Samuela Fullera. Ten byl – sám židovského původu – jako mladý voják součástí amerického konvoje, který měl na starost pozůstatky blízkého mužského zajateckého tábora na okraji Sokolova. Snímek se promítá v sokolovském muzeu a je to poučný a působivý zážitek. V severní části Svatavy, poblíž fabriky, na lágr upomíná skrovný památník.

Ale zpět do ulice S. K. Neumanna, kde se v sousedství nádraží rozprostírá někdejší dělnická kolonie z dob největší průmyslové slávy. Ta obci v posledku přinesla i pový-

Zraněná města

šení na městys (císařským dekretem roku 1903!). Otec a syn Johann David a Johann Anton Starckové zde totiž už od počátku 19. století vyráběli zprvu oleum (dýmavou kyselinu sírovou), zelenou a modrou skalici, kamenec, a následně založili sklárny. Svou podnikavostí se brzy dopravovali nejen značného majetku, ale též baronského titulu. Ve druhé půli století otevřeli několik uhelných šachet, z nichž jedna dosahovala hloubky 84 metrů. Koneckonců tím poněkud navázali na prastarou havířskou a hutnickou tradici, jelikož železná ruda se zde dobývala od 13. věku a zpracovávala se v hamrech poháněných místní říčkou. Od 18. století se tu těžil i pyrit, nezbytný pro výrobu kyseliny sírové.

Druhým významným pilířem rozvoje obce se stalo textilnictví. Přádelnu bavlny zřídil již v první půli 19. století August Lotz, později však přešla do rukou rodiny Schmiegerů. Ti ji rozvinuli natolik, že před rokem 1900 zaměstnávala na 800 pracovníků a ve třicátých letech dokonce více než 1500. To už ji však nevedli Schmiegerové, neboť fabrikanta Josefa zavraždil roku 1896 noční hlídač a jeho bratr Franz skonal pár let nato. Za komunismu se závod začlenil

do národního podniku Vlnap a svůj provoz definitivně ukončil v roce 1999.

Památkově cenný areál dnes z větší části chátrá. Především byly zbořeny i některé domy tovární kolonie. Ty zbývající, v mnoha případech znetvořené zateplením, jsou smutným příkladem našeho nevkusy a neúcty ke kulturnímu dědictví. Pro srovnání si postačí projít libovolný obytný soubor v nedalekém Německu, kde je citlivá rekonstrukce v jednotném duchu naprostou samozřejmostí.

Svatava za letního soumraku zeje prázdnotou. Strnulá postava svatého Floriánka před oprýskaným kostelem – novou fasádu má jen věž – shlíží na osamocené poutníky do nedaleké večerky. Chrám samotný byl vystavěn teprve ve dvacátých letech, kdy městečko zažívalo roky svého největšího rozmachu. Čítalo téměř 4,5 tisíce obyvatel (z toho přibližně 10 procent Čechů, což byl v podmínkách okresu Falknov, jak se tehdy Sokolov jmenoval, slušný poměr), kdežto dnes jich má toliko 1600.

V bývalé kolonii na sebe pokřikuje pár Romů, na ulici u mostu si parta místních sígříků s něčím čutá. Kdy naposled jste viděli hrát si děti doslova na ulici? Přejímám stejnojmennou říčku, poprvé zmíněnou již roku 1181 jako Zuata (Zwota). Právě ona dala celému městečku jméno – německy Zwodau. Původ má nejistý, ale není vyloučeno,

---

Romantický západ slunce v západní části jezera Medard.

Foto: Martin Veselka

Zraněná města

že je slovanský. Středověká osada se v pramenech objevuje až o 200 let později. Podél toku vedla zemská stezka z Prahy do durynského Erfurtu, později obsluhovaná i poštovními dostavníky. Díky tomuto spojení se na zdejší koněspřežné stanici vícekrát zastavil Johann Wolfgang Goethe, velký milovník Karlovarska a Chebska.

Za řekou překonávám trať, trochu dobrodružně i silniční obchvat a torzo důlní vlečky. Březové hájky a ladem ležící palouky ohlašují postindustriální krajinu. Dostávám se do prostoru povrchového uhelného velkolomu Medard. Fungoval již od roku 1918 a uzavřeli jej na přelomu milénia. Byl to vlastně rozsáhlý komplex dolů a návazné zástavby typu třídíren, důlních drah a dopravníků. V dobách poválečného rozmachu, kdy historická kontinuita bylo to poslední, na co by se ohlížel, mu padly za oběť vesnice Lísková, Čistá, Bukovany, Kytlice, Dvory a Habartov. I pro Svatavu samotnou to byla doba neblahá. Roku 1976 byla jako obec zrušena a přičleněna k Sokolovu, od něhož se opět odtrhla až po sametové revoluci. Z druhé strany se na ni tlačí velkolom Jiří, jenž pohřbil obce Lvov, Jehličná, Alberov a Lipnice. Některé z nich ostatně k městečku administrativně náležely.

Zatímco v dole Jiří se stále těží, důl Medard se od roku 2008 postupně proměnil – hlavně díky vodám z řeky Ohře – v největší umělé jezero u nás s rozlohou bezmála

500 hektarů. Stezky k němu jsou prozatím vyšlapávány spíše spontánně a navzdory: cedule upozorňují na zákaz vstupu, avšak sám tu rozhodně nejsem. Zvláštní průzračnost, kamenitá svěžest, rekultivační divočina zapřičiňují, že jezero působí o dost jinak než tradiční české rybníky nebo přehradní nádrže v říčních dolinách. Má v sobě stále cosi z měsíční krajiny, jakousi kontextovou nepatřičnost, a přitom svéráznou vábivost. Je to typ vodní plochy a scenerie, na něž si budeme teprve zvykat.

Jaké šance má Svatava, vmáčknutá mezi těžební prostor a potěžební jezero do úzkého severojižního koridoru, který musí pojmout i říčku, dvě hlavní silnice a železnici, navíc tvořená z poloviny průmyslovými areály a brownfieldy? Až se uzavře velkolom Jiří, vznikne tam dost možná druhá obří vodní plocha. Bude pak líp? Anebo by stálo za to víc čerpat ze stávajících tradic a naložit s tím, co tu z epochy uhlí a páry zbylo, s větší pokorou, citem a otevřenou myslí? A neopomíjet při tom ani přírodu? Vždyť na sever od městečka se v hornictvím zjizvené krajině vyvinula unikátní divočina (výsypka Matyáš, pískovna Erika), jejíž biotopy patří k nejcennějším lokalitám Sokolovska. A ani jezero Medard by se nemuselo při promyšleném přístupu nechat napospas masové rekreaci.

Martin Veselka

Edice Sedmihradsko

*Transylvánie bez upírů • Rumunští Slováci
Maďarská literatura bez peněz Orbánova režimu*

**Mikuláš Bánffy:
Byli jste sečteni.**
I. díl Transylvánské trilogie
*Soumrak monarchie v překladu
Roberta Svobody. Romantika
a politika. Plesy, lovy, hostiny.
Uherský Proust?!*

**Sándor Mándoky:
Dopisy z Bihoru**

*Starý román-cestopis ze slovenských
vesnic v kopcích dnešního Rumunska.
Překlad Adély Gálové získal ocenění
Obce překladatelů.*

**Radek Ocelák:
Reemigranti**

*Minulost sedmihradských Slováků
a jejich poválečný příchod
z Rumunska do ČR.*

**Ambra • Comenius • Domeček
Duha • Horová • Kapitola
Müller • Patka • Tycho**

knizky@ocelak.cz

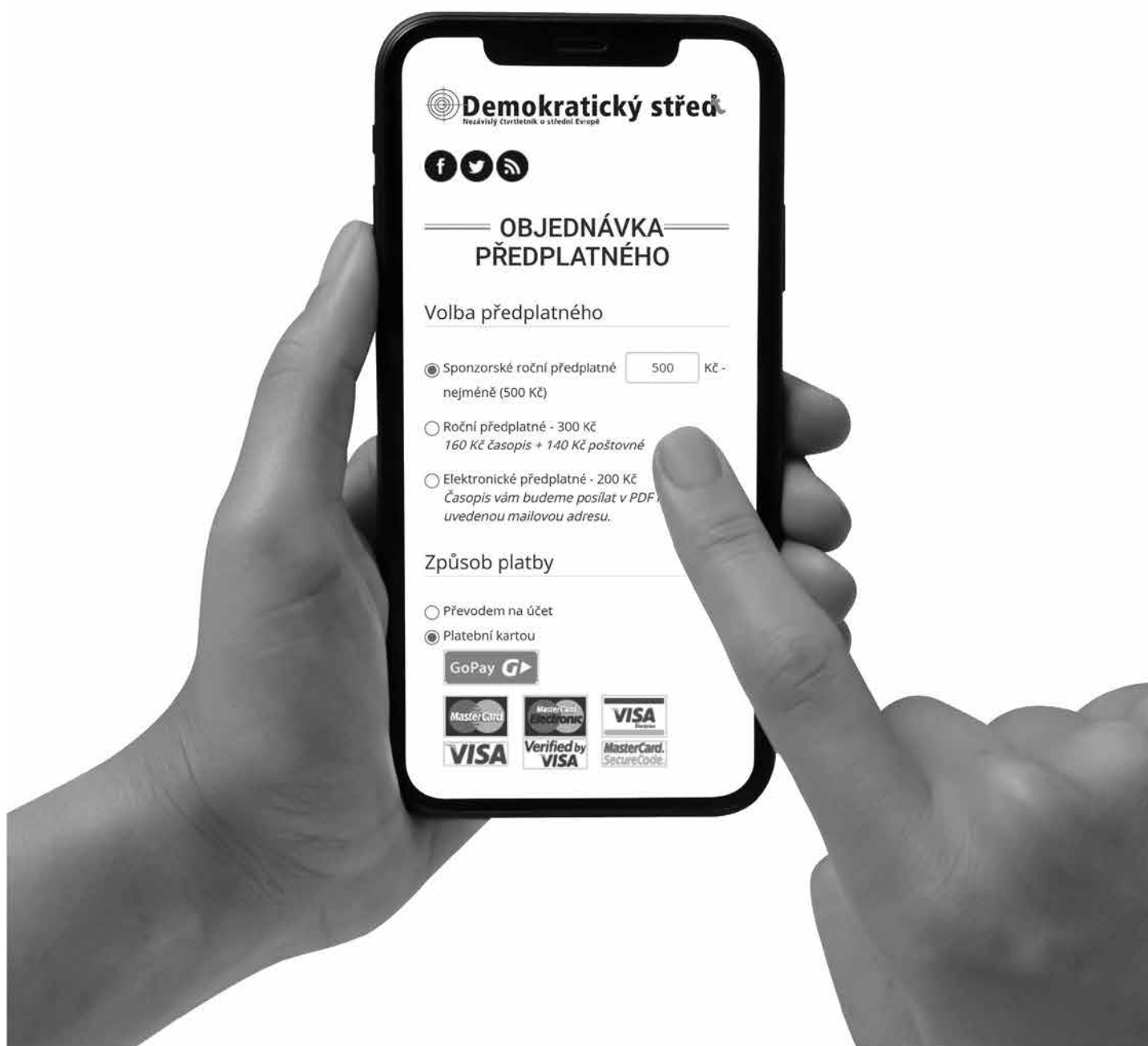
Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Vycházíme již od roku 2012

<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 1. číslo, únor 2012, cena 20 Kč</p> <p>Dvůdku Demokratického středě</p> <p>Uvnitř najdete:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma Jak se vláda odvolá veřejnostem 18 Někdo jasně pravi: Demokratický střed vs. L. expulsi 19 Někdo říká: Mladých pospí v české společnosti 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 2. číslo, duben 2012, cena 20 Kč</p> <p>Uvnitř najdete:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: Evropská veřejnost a její vztah k Evropě 18 Rak před volbami: Spojí česká pravice síly? 19 Roman, šlechtí před Prahou KaKa 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 3. číslo, červen 2012, cena 20 Kč</p> <p>Uvnitř najdete:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: Německo se učí od Evropy 18 Přemysl Pitter: Chvilka, přijde ještě větší tlak na sílu 19 Česká tlapka v střední Evropě vs. L. veřejnosti 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 4. číslo, srpen 2012, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: Křesťanství ve středoevropské kultuře 18 Někdo říká: Mladí lidé se učí od Evropy 19 Téma: Křesťanství ve střední Evropě 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 5. číslo, listopad 2012, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: 25 let od pádu komunistů ve střední Evropě 18 Křesťanství a Pápež František v střední Evropě 19 Česká tlapka v střední Evropě
<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 6. číslo, únor 2013, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: Maďarsko ve střední Evropě 18 Někdo říká: Pápež je pro Demokratický střed a komunisty 19 Křesťanství a Pápež František v střední Evropě 20 Vědecké poznání a veřejná média 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 7. číslo, duben 2013, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Úvodní slovo před publikací volání 18 Téma: Křesťanství v střední Evropě 19 Křesťanství a Pápež František 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 8. číslo, červen 2013, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Borkhous a Pápež František 18 Česká tlapka v střední Evropě 19 Pápež František v střední Evropě 20 Křesťanství a Pápež František 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 9. číslo, srpen 2013, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Téma: Česko je 25 let v střední Evropě 18 Zprávy z střední Evropy: Jaké je to být v střední Evropě? 19 Česká tlapka v střední Evropě 	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 10. číslo, listopad 2013, cena 20 Kč</p> <p>Přečtěte si v čísle:</p> <ul style="list-style-type: none"> 17 Křesťanství a Pápež František v střední Evropě 18 Křesťanství a Pápež František v střední Evropě 19 Křesťanství a Pápež František v střední Evropě
<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 11. číslo, únor 2014, cena 20 Kč</p> <p>Polský volební rok</p> <p>Radegastský hlas Vlastní experimenty na Česku</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 12. číslo, duben 2014, cena 20 Kč</p> <p>Slovensko před volbami</p> <p>Václav Klaus na výminko Známí mladá tvářička</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 13. číslo, červen 2014, cena 20 Kč</p> <p>Středoevropská média</p> <p>Konec strany v Německu Rumunsko polským očima</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 14. číslo, srpen 2014, cena 20 Kč</p> <p>Středoevropská média</p> <p>Konec strany v Německu Rumunsko polským očima</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 15. číslo, listopad 2014, cena 20 Kč</p> <p>Středoevropská média</p> <p>Konec strany v Německu Rumunsko polským očima</p>
<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 16. číslo, únor 2015, cena 20 Kč</p> <p>Střední Evropa a postsovětský prostor</p> <p>Někdo říká: Pápež je pro Demokratický střed a komunisty <p>Křesťanství a Pápež František v střední Evropě </p></p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 17. číslo, duben 2015, cena 20 Kč</p> <p>Středoevropská média</p> <p>Konec strany v Německu Rumunsko polským očima</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 18. číslo, červen 2015, cena 20 Kč</p> <p>České volby: poslední zvonění?</p> <p>Polská literární reportáž Zapíjí volby na Slovensku</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 19. číslo, srpen 2015, cena 20 Kč</p> <p>Demokracie na středoevropský způsob</p> <p>Jan Křesťan na Pápežovi Téma: Přidání v akci</p>	<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 20. číslo, listopad 2015, cena 20 Kč</p> <p>Hnutí ANO: Takoví jsme byli</p> <p>Křesťanství a Pápež František v střední Evropě <p>Křesťanství a Pápež František v střední Evropě</p> </p>
				<p>Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě 21. číslo, únor 2016, cena 20 Kč</p> <p>Středoevropská média</p> <p>Konec strany v Německu Rumunsko polským očima</p>

PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

PŘEDPLATIT SI NÁS MŮŽETE PROSTŘEDNICTVÍM QR KÓDU NA OBRÁZKU NEBO PIŠTE NA REDAKČNÍ E-MAIL REDAKCE@DEMOKRATICKYSTRED.CZ.